ב"ה

אין ליכט פון תורה

ספר

תורת חובות הלבבות

שער חשבון הנפש

אידיש

108

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תש"מ לפ"ק

שער השמיני

שער חשבון הנפש

דער טויער פון זעעלע רעכענונג, די לעהרע ווי אזוי דער מענש דארף מיט זיך אליין האָבען א חשבון

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין אונזער פאריגען מאמר איז גערעדט געוואָרען וועגען די גרונד זאכען פון תשובה און די תנאים, די בעדינגונגען פון תשובה, און אזוי ווי חשבון הנפש, זעעלע רעכענונג, האָבען א חשבון מיט זיך אליין, איז אויך איינע פון די זאכען וואָס האָבען א שיכות צו תשובה, דעריבער האָב איך איינגעזעהן צו ריידען אין דיעזען שער וועגען דעם דאָזיגען ענין. חשבון הנפש איז איינער פון די הויפט פאקטאָרען וואָס ברייננגען דעם מענשען מתקן צו זיין וואָס ער האָט קאליע געמאכט אָדער ערפילען וואָס ער האָט פערפעהלט און ער זאָל דורכדעם געהאָלפען ווערען אין ביידע וועלטען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך״ — איך האָב בערעכענט מיינע וועגען, איך האָב מיט זיך אליין א חשבון געהאָט און איך האָב זיך אומגעקעהרט צו דיין תורה.

אין דעם ענין פון חשבון הנפש דאַרפען מיר ערקלערען זעקס זאכען: וואָס מיינט א חשבון האָבען מיט דער זעלע; אויב איין מין חשבון איז גוט פאר אלעמען אָדער ניט; אויף וויפיעלערליי אופנים האָט דער מענש צו רעכענען זיך מיט זיך אליין; וואָס פאר א נוצען בריינגט דער דאָזיגער חשבון; אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו מאכען די דאָזיגע חשבונות; און וואָס דאַרפען זיין די פאָלגען, דער פועל יוצא דערפון וואָס א מענש היט אָפּ דעם ענין פון חשבון הנפש.

מיר וועלען געהן כסדר און ערקלעהרען צוערשט וואָס חשבון הנפש מיינט.

חשבון הנפש מיינט: האָבען א ויכוח מיט זיך אליין, דיסקוטירען מיט זיך אליין די ענינים פון דער תורה און די וועלט. דער שכל, הייסט עס, דאַרף זיך דורכ׳טענה׳ען מיט נפש הבהמית, מיט׳ן טהיערישען אינסטינקט, וואָס געפינט זיך אין מענשען, כדי ער זאָל וויסען און זיך איבערצייגען וואָס ער האָט שוין אין זיין לעבען געטהאָן און וואָס ער האָט נאָך צו טהאָן, פיעל ער איז נאָכגעקומען גאָט׳ס געבאָטען און פיעל ער איז נאָך דעם בעשעפער פערבליעבען שולדיג.

און גאָט האָט אונז אָנגעזאָגט דורך זיין נביא משה: ״וידעת היום והשבות

אל לבבך" — דו זאָלסט היינט וויסען, בעטראַכטען, אז גאָט איז א גאָט. עס איז אלזאָ א חוב, אז דער מענש זאָל טראַכטען, דיסקוטירען די פראַגע מיט זיך אליין אום צו איבערצייגט ווערען אז גאָט איז א גאָט און במילא וועט ער שוין וויסען זיינע פּפליכטען צו איהם. דוד המלך זאָגט אין תהלים: "טעמו וראו כי טוב ה' " — בעטראַכט גוט און זעהט אז גאָט איז גוט. אין דברי הימים א' איז דאָ א פּסוק: "דע את אלוהי אביך ועבדהו" — וויים, פערשטעה דעם גאָט פון דיין פאָטער און דיען איהם. און ווי אזוי קען מען א זאַך וויסען? ווען מען טראַכט זיך אין דעם אריין. און אויף דעם וואָס האָט ניט מיט זיך קיין חשבון הנפש, וואָס טראַכט ניט וואו ער האַלט אין דער וועלט בנוגע גאָטעס דיענסט, זאָגט דער נביא ישעיה: "ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה" — ער בעדענקט זיך ניט, ער בעטראַכט ניט און ער האָט קיין וויסען און קיין פערשטאַנד. עס זיינען דאָ נאָך פּסוקים אין די הייליגע שריפטען וואָס זאָגען ארוים דעם געדאַנק, אז עס ליעגט א פּפליכט אויפ'ן מענשען צו דענקען, צו טראַכטען צו מאַכען חשבונות מיט זיין נשמה, אום צו וויסען פיעל ער האָט שוין אָפּגעצאָהלט און פיעל ער האָט נאָך איהם צו צאָהלען.

פּרק ב'

איצט געהען מיר צום צווייטען פּונקט: אויב דער חשבון הנפש איז פאַר אלעמען גלייך אָדער ניט, דאָס הייסט: אויב די אַרט און ווייזע פון זעלעס רעכענונג איז איינע און די זעלבע פאַר אלע מענשען אָדער זיי זיינען פערשיעדען.

אויף דיעזער פראַגע וועל איך ענטפערען, אז דאָס רעכענען זיך מיט זיך אליין דאַרף ניט זיין שטענדיג און ביי אלעמען אויף איינעם און דעמזעלבען אופן. דאָס ווערט געענדערט לויט די אנערקענונג, שכל און קלאָהרען פערשטאַנד פון מענשען. דער יעניגער וואָס האָט מעהר שכל און אנערקענט די טובות וואָס ער האָט גענאָסען פון בעשעפער, האָט אן אנדער חשבון מיט זיין זעלע, און דער יעניגער וואָס זיין שכל איז טעמפּ און ער פערשטעהט וויינינגער צו אנערקענען גאָט'ס טובות, דאַרף האָבען אן אנדער חשבון.

יעדער איינער דאַרף דיסקוטירען די זאַך אין זיינע געדאַנקען לויט זיין בעגריעף וועגען די אלגעמיינע גוטעס וואָס גאָט טהוט מיט מענשען און דאָס וואָס ער טהוט מיט איהם אליין. אין דער תורה ווערט געזאָגט: "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו" — איהר זאָלט היינט וויסען און אנערקענען מיך אלס אייער גאָט, ווארום איך האָב ניט גערעדט צו אייערע קינדער וואָס האָבען ניט געוואוסט און ניט געזעהן די גרויסע נסים, וואָס איך האָב געטהאָן אין מצרים און אין דער מדבר. איך האָב דאַך גערעדט צו אייך וואָס איהר האָט אלעס געזעהן מיט אייערע אויגען. דאָס מיינט צו זאָגען, אז גאָט'ס טענות צו די יוצאי מצרים זיינען געווען שטאַרקער ווי צום שפּעטערען דור, וואָס האָט בלויז געהערט און ניט געזעהן די גרויסע וואונ־דער. גאָט האָט דאמאָלס געזאָגט צו די אידען: "איהר יוצאי מצרים, וואָס איהר האָט מיט אייערע אויגען געזעהן די אותות ומופתים וואָס איך האָב פון אייערטוועגען געטהאָן, זייט מעהר מחויב צו דיענען מיך ווי אייערע קינדער וואָס האָבען דאָס ניט געזעהן".

און אזוי ווערט אויך געזאגט ביי אנדערע מענשען, אז זייערע פפליכטען צו גאט ב"ה זיינען פערשיעדען לויט די טובות וואס זיי האבען פון איהם און לויט ווי זיי פערשטעהען צו אנערקענען די טובות. פאלגליך, איז דער חשבון הנפש אויך ניט ביי אלעמען גלייך. דער וואס האט מעהר געגאסען און וויים אין פארשטעהט מעהר האט איין חשבון הנפש, און דער וואס האט ניט אזוי פיעל גענאסען און פערשטעהט ניט אזוי פיעל, איז זיין חשבון מיט דער זעלע אן אנדערע.

אבער דער מאמין, דער וואס גלויבט אין גאט, דארף ניט לעבען אהן חשבון. ער איז מחויב צו רעכענען מיט זיך אליין אויב ער איז יוצא געגען בעשעפער לויט זיין וויסען און בעגריעף. יעדער איינער דארף זיך אריינטראכטען אין דעם לויט זיין מעגליכקייט און וואס פאר א גוטע טהאט עס קומט איהם צום האנד זאל ער ניט שפארען קיין מיה און עס טהאן און דורכפיהרען אזוי ווייט ווי ער איז אימשטאנד. און דאס וואס ער קען ניט אויספיהרען צו טהאן, זאל ער, לכל הפחות וויסען, אז ער דארף דאס טהאן און חשק האבען צו טהאן דאס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך" — איך בעט דיר, גאט, זאלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעץ. דאס הייסט: ווען עס קומט מיר א מצוה צו דער האנד, זאלסטו מיר העלפען איך זאל זי קענען דורכפיהרען, און אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: "הנחמדים מזהב ומפז רב" — די תורה און מצות זיינען ביי מיר מעהר חשוב און געשעצט ווי גאלד און א סך גינגאלד. דאס הייסט: ווען אפילו איך בין ניט אימשטאנד צו טהאן וועלכע ניט איז מצוה, איז זי אבער ביי מיר חשוב און טהייער און איך האב צו איהר גרוים חשק.

און ווען א מענש מאכט דעם רעכענונג מיט זיך און ער וויים אז ער איז א בעל חוב צום בעשעפער און וויל מיט'ן גאנצען הארצען אפצאהלען איהם דעם חוב, כאטש ער קען דאס ניט בעווייזען, משפט איהם גאט לכף זכות, רעכטפערטיגט ער איהם און האלט איהם ניט פעראנטווארטליך פאר דעם.

דער מענש איז אבער מחויב אין אזא פאל צו ווארטען און האפען אויף דער צייט ווען ער וועט קענען מקים זיין די מצוה וואס ער קען איצט ניט טהאן. ער טאר דאס ניט האלטען פאר א תירוץ, פאר א פערטהיידיגונג און דענקען אז וויבאלד ער איז ניט אימשטאנד דורכצופיהרען א גוטען טהאט, איז ער שוין דערפון פטור און ער מעג עס פערנאכלעסיגען און פערגעסען. ער טאר אזוי ניט טהאן, ווייל דאס קען איהם שלעכטעס ברייננגען צום יום הדין, ווען ער וועט דארפען אפגעבען חשבון אויף זיינע אלע מעשים, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "בז לדבר יחבל לו" — ווער עס איז מבזה, ווער עס ניעדערשעצט א זאך פון דער תורה, ביילט ער זיך אליין, וועט ער ענדליך, הייסט עס, דערפאר ליידען.

פרק ג'

וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים דער מענש דארף זיך רעכענען מיט זיך אליין, איז וויפיעל פונקטען, הייסט עס, בעשטעהט דער חשבון הנפש? אויף דעם וועל איך זאגען, אז חשבונות זיינען דא א סך, אבער איך וועל ערקלעהרען דרייסיג פון זיי, וואס ווען דער מענש האט זיי אין זינען און נעהמט

אויף זיך צו טראכטען וועגען זיי און געדענקט זיי שטענדיג, ווייס ער אימער זיינע פפליכטען צו גאָט.

ערשטענס, האָט א מענש צו בעטראכטען זיך אליין, זיין אייגענעם "איך", וואָס ער זעלבסט איז. ער דארף זיך אריינטראכטען אין דעם אָנהויב פון זיין עקזיסטירען אויף דער וועלט, ווי ער איז געוואָרען פון ניט עקזיסטירענדעס, ווי ער איז פערוואנדעלט געוואָרען אין א וועזען פון גאָר ניט, ניט האָבענדיג קיינע מעלות, קיינע וועלכע עס איז פאָרציגע אז גאָט זאָל איהם בעשאפען. ער דארף געדענקען, אז דאָס וואָס ער איז געבראכט געוואָרען אויף דער וועלט איז דאָס א חסד און א גוטסקייט פון גאָט. ער דארף פערשטעהען מיט'ן שכל, אז ער, דער מענש, איז חשוב'ער און דערהויבענער פון אנדערע בעשעפעניסען. ער האָט מעהר אייגענשאפטען, שטעהט אין א העכערע מדרגה פון אלע חיות און בהמות, וואקסונגען, מעטאלען און אנדערע שאפונגען. אז ער וועט מיט זיך האָבען דיעזען רעכענונג, וועט ער וויסען ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר מאכען איהם פאר דעם פער, פאר דעם ער־האָבענסטען פון אנדערע שאפונגען אויף דער וועלט.

דער מענש דארף זיך נעהמען א משל, ווי וואָלט געווען ווען זייענדיג א זויג קינד וואָלט איהם זיין מוטער אוועקגעוואָרפען ערגיץ אויף א וועג, און איינער וואָלט איהם צוגענומען, געבראכט צו זיך אהיים און אויסגעהאָדעוועט און געמאכט פאר א מענשען, — ווי וואָלט ער יענעם גוטהערציגען שפעטער געדארפט דאנקען און געהאָרזאם זיין פאר די טובות וואָס ער האָט מיט איהם געטהאָן. אז ער וועט דאָס גוט בעטראכטען, וועט ער שוין פערשטעהען און וויסען אויף ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען גאָט און אויספאָלגען זיינע געבאָטען פאר די גוטעס וואָס ער האָט פון איהם גענאָסען און געניסט שטענדיג. און דארויף האָט משה רבנו געשטראָפט די אידען און זיי געזאָגט: "הלה׳ תגמלו זאת עם נבל ולא חכם?" צי צו גאָט צאָהלט איהר אזוי, איהר אונ־ווירדיגעס נארישעס פאָלק? איז דאָס רעכט, הייסט עס, אז איהר זאָלט גאָט זיין דערוויעדער, בעת איהר האָט פון איהם אזוי פיעל טובות געהאט? אין יחזקאל קאפיטעל ט"ז ווערט אויך גערעדט וועגען דיעזען ענין.

צווייטענס, דארף דער מענש מיט זיך האָבען א רעכנונג וועגען די גרויסע טובות וואָס גאָט האָט מיט איהם געטהאָן אין צוזאָמענשטעלען זיין גוף, פער־פאָלקאָמענען זיין אויסזעהען און אייגענשאפטען. ער דארף שטענדיג אין זינען האָבען ווי דער בעשעפער האָט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטערס בויך און האָט איהם צוגעגרייט שפייז פריהער פאר זיין קומען אויף דער וועלט און שפעטער, שטענדיג לויט זיין פעהיגקייט צו פערדייהען שפייז און לויט זיין בעדערפעניס, ער דארף זיך אלע מאָל בעדענקען, וואָס וואָלט געווען ווען ער וואָלט בעשאפען געוואָרען אָהן אויגען, אָהן הענד אָדער אָהן פיס און א מענש זאָל קענען און עס איהם נאָכהער צומאכען, ווי וואָלט ער יענעם מענשען דאנקבאר געווען און ווי געהאָרזאם וואָלט ער איהם געווען און טריי געדיענט דערפאר. ווען ער וועט מאכען דיעזען חשבון, וועט ער וויסען אויף ווי ווייט ער דארף דאנקבאר זיין דעם בורא יתברך און ערפילען זיין רצון דערפאר וואָס ער האָט איהם בעשאפען א גאנצען מענש מיט אלע זיינע אברים, פאָל־קאָם אָהן פעהלערען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "זכר נא כי כחמר

עשיתני" — גערענק, אז דו האסט מיך געמאכט אזוי ווי לייהם, און ווי עס ווערט דארט ווייטער געזאגט.

דריטענס, מוז זיך דער מענש רעכענען מיט דעם וואס גאט האט איהם געגעבען שכל און פערשטאנד מיט א סך גוטע און שעהנע מדות וואס די ניט־רעדעוודיגע בעשעפעניסען בעזיצען ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב: "מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו" — גאט האט אונז מענשען געלערענט מעהר פון די בהמות פון דער ערד און אונז קליגער געמאכט פון די פויגעל וואס פליהען אונטער'ן הימעל. דער מענש דארף זיך בערע־כענען: ווי וואלט געווען אז ער וואלט ניט געהאט קיין שכל און וואלט געלעבט ווי א בהמה, און א מענש וואלט איהם די דאזיגע אייגענשאפט געשענקט און וואלט געעפענט זיינע אויגען צו וויסען און פערשטעהען אלעס, — ווען אזא זאך וואלט פאסירט, וואלטען דען זיינע גאנצע לעבענס טעג גענוג געווען צו דאנקען און לויבען יענעם פאר דער מתנה טובה, דעם פערשטאנד, וואס ער האט איהם געשענקט? היינט אז דער בעשעפער גיט דעם מענשען שכל און די אנדערע טובות וואס ער טהוט מיט אונז זיינען אונענדליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "רבות עשית אתה ה'" — דו גאט האסט מיט אונז מענשען זעהר פיעל געטהאן, דארפען מיר איהם דאס געוויס שטענדיג דאנקען און לויבען און נאכקומען זיינע געבאטען.

פיערטענס, דארף דער מענש מיט זיך אליין בערעכענען ווי גרויס גאט'ס חסד איז וואס ער האט איהם ערוועקט צו א זאך וואס גיט איהם לעבען איןביידע וועלטען, די תורה וואס פערשאפט איהם עולם הזה און עולם הבא, און וואס נעהמט אוועק זיין בלינדקייט, זיין אונוויסענהייט און דערלייכט זיינע אויגען צו דערנעהנטערען איהם צו זיין גאט און דיא אמת'ע לעהרע פון זיין בעשעפער. דורך דער תורה ווייס דער מענש ווי צו דיענען גאט, וואס דאס פערשאפט איהם גליק אין ביידע וועלטען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים קאפיטעל י"ט. דער מענש דארף זיך אין זינען נעהמען: ווי וואלט געווען אז נאכדעם ווי ער האט שוין פערשטאנען די מעלות פון דער תורה וואלט זי, די תורה, פון איהם פערגעסען געווארען און עס וואלט געקומען א מענש און אומגעקעהרט צוריק זיין זכרון און ער וואלט ווידער געוואוסט און פער־שטאנען דיא תורה אזוי ווי פריהער, וואלט ער יענעם מענשען געדארפט אפ־דאנקען? און וואלט ער אימשטאנד געווען אפצודאנקען איהם? היינט אז גאט האט איהם לכתחילה געגעבען דעם געפיהל צו לערנען און פערשטעהען די תורה און ער העלפט איהם מקיים צו זיין איהרע מצות, דארף ער איהם געוויס דאנקען און זיך סטארען מיט אלע מעגליכקייטען צו זיין בעהעפט צו דער תורה און נאכקומען איהרע געבאטען, אזוי ווי דער משורר זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי" — איך אייל זיך און לייג ניט אפ צו היטען גאט'ס מצוות. אדער: „מה אהבתי תורתך" — ווי ליעב האב איך, גאט, דיין תורה.

פינפטענס, אויב דער מענש איז הינטערשטעליג אין בעגרייפען און פער־שטעהען גאטס תורה, און עס קימערט איהם ניט און ער וויל זיך ניט בעמיהען צו דערגעהען דאס גרינדליך, דארף ער מיט זיך אזא חשבון האבען: ווי וואלט געווען אז עס זאל איהם אנקומען א געשריבענער דאקומענט פון קעניג און ער וואלט ניט געקענט אויסמאכען זיין אינהאלט צוליעב א ניט דייטליכע

שריפט אדער אונפערשטענדליכע ווערטער, — וואס וואלט ער געטהאן אין אזא פאל? עס איז קיין ספק, אז ווען עס פאסירט אזא זאך, וואלט ער זיך אנגעשטרענגט, וואלט זיך אריינגעטהאן מיט זיין גאנצע נשמה צו דערגעהן אלעם פינקטליך. היינט אז ער וואלט אזוי געטהאן מיט א דאקומענט פון א שטערבליכען אזוי ווי ער, דארף ער דאך געוויס פיעל מעהר בעמיהען זיך צו וויסען און פערשטעהען די לעהרען פון זיין גאט, וואס אן דעם איז אבהענגיג זיין לעבען און שויז, אזוי ווי די תורה זאגט: „כי היא חייך ואורך ימיך" — זי, די תורה, איז דיין לעבען און טעג דערלייינגערונג. אז דו וועסט דאס, ברודער, בעטראכטען וועסטו זיך אליין וואונדערען ווי אזוי האסטו עס גע־נומען די רעכט צו בענוגענען זיך מיט אויבערפלעכליכע ידיעות אין דער תורה, אין דער צייט וואס אנשטרייינגענדיג זיך מעהר וואלסטו מעהר דערגאנגען. דו וועסט דאן איינזעהן דיין פעהלער און קליינליכקייט. דו וועסט זיך דאן איבערצייגען אז דו ביזט גלייך צום מלך בלשצר, וואס דניאל האט אויף איהם געזאגט: „ולאלהי כספא ודהבא נחשא פרזלא" — צו א גאט פון זילבער, גאלד, קופער און אייזען האסטו געדיענט און אויף גאט וואס דיין נשמה איז אין זיין האנד האסטו ניט געאכטעט.

פרק ד'

זעקסטענס, ווען א מענש פיהלט אז ער איז גענייגט צו זיין דערוויעדער דעם באשעפער אין וואס פאר א פאל עס זאל ניט זיין, דארף ער זיך בערעכע־נען און בעטראכטען אלעם וואס ער קען בעגרייפען אין דער וועלט. ער דארף זיך אין זינען נעהמען די הויפט יסודות, פון וועלכע די וועלט בעשטעהט, די זאכען וואס זיינען בעשאפען פון די הויפט יסודות, פון די הויפט עלעמענטען; ער דארף זיך פארשטעלען דעם הימעל, די ערד און אלעם וואס אויף זיי געפינט זיך און איינזעהן אז אלעם עקזיסטירט דורך גאטס רייד און אלעם פאלגט אוים זיין היילינגען ווילען. ער דארף בעטראכטען, אז קיין זאך פון דעם גאנצען וועלט רוים ענדערט ניט גאטסווארט און האלט זיך שטענדיג לויט עס איז בעשאפען געווארען. ווען מיר זאלען זיך פארשטעלען אז די ערד, למשל, האט געענדערט איהר נאטור און האט אויפגעהערט צו הענגען אין מיטען פון וועלט רוים. אדער אז די וואסערען פון די ימים זיינען אריבער זייערע גרעניצען און בעדעקט די ערד, — ווען אזעלכע זאכען וואלטען פאסירט, וואלט פער־שטעהט זיך, געווארען אוים וועלט. היינט אז די ערד, די ימים פאלגען אוים גאטס פערזאגע, טא ווי אזוי קען א מענש עובר זיין אויף זיינע געבאטען?

און נאך מעהר וואונדער קען דער מענש זעהן אין זיינע איינענע גליעדער, וועלכע פאלגען אוים די גזירה פון בעשעפער. ווען דעם מענשען'ס גליעדער וואלטען ניט געפאלגט גאט'ס פערזאג און די אברים וואס דארפען זיך בעוועגען וואלטען זיך ניט בעוועגט, אדער די וואס דארפען זיך האלטען אויף איין פלאץ, וואלטען זיך בעוועגט, וואלט דער מענש ניט געקענט לעבען און עקזיס־טירען אויף דער וועלט. היינט ווי אזוי זאל זיך דער מענש ניט שעהמען עובר צו זיין אויף גאט'ס געבאטען לעבענדיג אין א וועלט וואס פאלגט איהם אלעם אוים? און נאך מעהר: זינדיגען מיט זיינע אברים, וואס גאט האט בעשאפען צו העלפען איהם אין גאטעם דיענסט?

א משל צו דעם קען מען זיך נעהמען פון א קעניג וואָס האָט אנגעזאָגט זיינע קנעכט זיי זאָלען א בעאַמטען זיינעם אריבערפיהרען א גרויסען טייך צו א געוויסען פּלאַץ מיט גרויס פאָרזיכטיגקייט און צו א בעשטימטע צייט. האָבען די קנעכט אויסגעפאָלגט דעם קעניגס פערזאָג. נאָכהער האָט דער קעניג געהייסען דעם בעאַמטען ער זאָל דאָס זעלבע טהאָן יענע קנעכט, ער זאָל זיי הייסט עס, אריבערפיהרען דעם טייך און ברייגען צו א בעשטימטען פּלאַץ. האָט דער בעאַמטער פערנאכלעסיגט און די זאך ניט דורכגעפיהרט. האָט איהם איינער פון די קנעכט געזאָגט: ״ווען מיר וואָלטען ניט געפאָלגט דעם מלך און דיך ניט געהיט בעת מיר האָבען דיך געפיהרט איבער'ן טייך, וואָלסטו געווען אריינגעפאלען אין וואסער און דערטרונקען געוואָרען. היינט ווארום זאָלסטו ניט טהאָן ווי דער קעניג האָט געהייסען און אונז אָפּהיטען? זיי וויסען, אז דו דאַרפסט חרטה האָבען אויף דיין האנדלונג און בעטען ביים קעניג פערצייהונג, ווארום אויב דו וועסט זיך אזוי בעגעהן מיט אונז, וועט דער קעניג הייסען אז מיר זאָלען אויף דיר מעהר אויך ניט אכטונג געבען״. דער שר האָט איינגעזעהן אז דער דיענער האָט רעכט און ער האָט חרטה געהאט אויף דעם טעות וואָס ער האָט געמאכט.

אצינד, ברודער, בעטראכט נור, איז ידען איינער פון דיינע גליעדער עובר אויפ'ן פערזאָג פון גאָט און פיהרט ניט דורך זיין אויפגאבע, צו וועלכע ער איז בעשאפען געוואָרען? פאָלגען דיר ניט דיינע אברים? טהוען ניט דיינע הענד און פיס און אנדערע גליעדער דאָס וואָס דו ווילסט אז זיי זאָלען טהאָן? היינט ווארום זאָלסטו, וואָס דו ביזט דער שר, דער בעאמטער איבער דיינע אברים, ניט אויספאָלגען דאָס וואָס גאָט האָט דיר געהייסען טהאָן מיט זיי? דאָס קען פיהרען דערצו, אז דיינע אברים זאָלען קריגען א פערזאָג פון בעשעפער זיי זאָלען דיר אויך ניט דיענען און ניט בעוועגען זיך לויט דיין פערלאנג.

ווארום די תורה האָט מיט דיר, מענש, אויסגענומען א תנאי: וועסטו דיענען גאָט, וועט אלעס זיין אין דיין רשות לויט דיין פערלאנג; וועסטו איהם ניט דיענען, וועט אלעס עובר זיין אויף דיין רצון, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער סדרה בחקותי.

זיעבענטעס, האָט דער מענש צו האלטען א רעכענונג וועגען די זאכען וואָס זיינען שייך צו גאָטס דיענסט. ער דאַרף אויף זיך נעהמען די פּפליכטען פון א קנעכט צו זיין הארר אזוי ווי מיר האָבען שוין גערעדט דעריבער אין דריטען שער פון דיעזען ספר. דער וואָס וויל עס וויסען, זאָל עס דאָרט זוכען. און בעת דער מענש אנערקענט די שטענדיגע טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט איהם; ווען ער ווייס און פערשטעהט אז גאָט גרייט פאָר איהם צו אלעס וואָס איז איהם ניצליך, גיט איהם אלעס וואָס ער דאַרף און שפּייזט איהם שטענדיג מיט די געהעריגע שפּייז; ווען ער בעטראכט, אז גאָט לאָזט איבער די הנהגה פון דעם מענשענ'ס חיונה אויף דעם מענשענס שוואכען פערשטאנד און ער העלפט איהם אין דעם, ער גיט איהם אריין אידעען ווי אזוי ער זאָל זיך קענען בעזאָרגען, — אז דער מענש וועט דאָס אין זינען האָבען, וועט ער וויסען זיינע פּפליכטען צו זיין גאָט, אזוי ווי דוד המלך בעט אין תהלים: ״עבדך אני הבינני״ — איך בין, גאָט, דיין קנעכט, מאך מיך פערשטענדיג, גיב מיר אריין שכל און גוטע אידעען.

און אז א קנעכט ווייס און פערשטעהט די פיעלע טובות וואָס ער געניסט

פון זיין ווירטה, טובות פאר זיין נשמה און פאר זיין גוף; ווען דער מענש וויים אז דער אויבערשטער קוקט אויף איהם שטענדיג און וויים אלעס וואס ער טהוט אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט און גיט אכטונג אויף אלע זיינע בעוועגונגען און אלצדינג איז פערקניפט און פערבונדען מיט גאטס רצון; ווען דער מענש איז איבערצייגט אז די הימלישע קראפט געוועלטיגט איבער אלעס, אבער ער האט דעם מענשען געגעבען דעם רשות, די ברירה צו פאלגען דעם יצר הרע אדער דעם יצר טוב, — אז ער וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער זיך מיט אלע זיינע קרעפטען סטארען צו טהאן זאכען וואס זאלען גאט געפעלען זיין. און אז ער וועט אזוי טהאן, וועט גאט פון איהם אוועקנעהמען די נארישקייט און וועט איהם בעקליידען אין א מלבוש פון מורא און חרפה פאר זיין בעשעפער. דער מענש וועט איהם דאן ליעב האבען, וועט וועלען דאס וואס גאט וויל, און דאס וועט איהם ברייגגען פיעל גוטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "יאר ה׳ פניו אליך" — גאט וועט דערלייכטען זיין פנים צו דיר און וועט דיר טהאן גענאדען.

דער עיקר איז, אז האבענדיג מיט זיך דעם דערמאהנטען חשבון, וועט דער מענש פערפאלקאמענען די בעדינגונגען פון גאטס דיענסט, וועט אנער־קענען דעם בעשעפער אלס זיין אייגציגען הארר און זיין ליעבשאפט צו איהם וועט זיין א פאלשטענדיגע מיט אמת׳ע טרייקייט און איבערגעבענהייט. דער־פאר וועט די ליעבשאפט פון גאט צו איהם אויך זיין א פאלקאמענע און ער וועט איהם גטועס טהאן. אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צו די אידען: „וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך" — אז אלע פעלקער פון דער וועלט וועלען זעהן אז גאט׳ס נאמען ווערט אויף דיר גערופען, וועלען זיי פאר דיר מורא האבען.

און ווארום איז דאס? ווארום האט עס משה רבנו צוגעזאגט די אידען אז אויב זיי וועלען דיענען גאט וועט מען פאר זיי מורא האבען? איז דער שכל דערפון, ווייל עס איז בעוואוסט, אז די גרויסקייט פון דיענער ווערט געשאצט לויט די גרויסקייט און מעלות פון די, ביי וועמען זיי דיענען, און לויט די לאסקע וואס זיי האבען ביי זייערע בעלי הבתים. עס פערשטעהט זיך, אז א דיענער ביי א מלך, וואס האט לאסקע ביים מלך און ער איז איהם מקרב, ווערט ביי לייטען אנגענומען פאר א חשוב׳ערען מענשען ווי א דיענער ביי א פראסטען ווירטה. און ווייל דער נאמען פון בעשעפער איז גרויס און ערהא־בען ביי אלע פעלקער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: "כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים" — פון זון אויפגאנג ביז זון אונטערגאנג, דאס הייסט: פון מזרח ביז מערב איז מיין נאמען גרוים ביי די פעלקער, דער־ריבער זיינען גאטס געטרייע און איבערגעגעבענע דיענער, וועלכע האבען ביי איהם חן, אנגענומען אלס חשוב׳ע לייט, וועלכע מען רעספעקטירט און מען האט פאר זיי מורא.

דעריבער האב דעם דאזיגען חשבון מיט זיך אליין און דו זאלסט, ברודער, ניט זיין גענייגט צו פאלגען דעם יצר הרע און דו זאלסט ניט בענוצען דיינע געדאנקען און דיין פערשטאנד אפצוגעבען זיך מיט וועלטליכע תאוות. האב שטענדיג אין זינען אז דער בורא יתברך גיט אכטונג אויף דיינע חשבונות, וועלכע דו מאכסט פערבארגען אין דיין הארצען, און דו זאלסט אלץ אין זינען האבען פון גאטס וועגען און פון זיין כבוד וועגען, ווייל ער וויים וואס דו

טראכסט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: ״ה׳ יודע מחשבות אדם״ — גאט ווייס די געדאנקען פון מענשען.

אכטענס, דארף זיך דער מענש רעכענען מיט זיך אליין וועגען דעם ענין פון איינינגען גאט אין זיין הארצען, וואס דאס איז אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, זיין א מאמין אין גאטס איינהייט, ווי מיר האבען ערקלעהרט אין אנפאנג פון דיעזען ספר, אין שער היחוד, און צווייטענס, איינינגען די מחשבה פון גאטס וועגען אין אלעם וואס דער מענש טהוט, א חוב אדער א רשות, א זאך וואס ער איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכעס וואס ער מעג טהאן אדער ניט טהאן, אזוי ווי מיר האבען ערקלערט אין פינפטען שער פון דיעזען ספר, אין שער יחוד המעשה. אין דעם ענין פון איינינגען גאט איז דער הויפט בעדינג, אז דער מענש זאל ניט האבען קיין אנדער גאט אויסער דעם בעשעפער און ער זאל צו גאט ניט צורעכענען קיין געשטאלט, קיין פארמע, קיין איינגענשאפט און קיין איבערגאנג פון איין וועזען צו אן אנדערען. ער דארף וויסען, אז עס איז ניטא קיין איינהייט ווי גאטס איינהייט און קיין בעשעפער, קיין מייסטער אויסער איהם, און אלעס וואס איז ערקלעהרט געווארען וועגען אחדות הבורא אין שער היחוד.

און דער הויפט באדינג אין יחוד המעשה, אין איינינגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען איז, אז אלעס וואס דער מענש טהוט דארף זיין כונה זיין לשם שמים, פון גאטס וועגען, פאר דעם כבוד פון זיין גרויסען נאמען, ניט כדי מען זאל איהם, דעם מענשען, לויבען; ניט ערווארטענדיג צו האבען צוליעב דעם פון אימיצען טובות, ניט אויס מורא פאר מענשען, ניט צו ציהען פון דעם וועלכע עס איז נוצען און ניט כדי אפצו־ווענדען פון זיך וועלכען עס איז שאדען, דא אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: ״אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס״ — איהר זאלט ניט זיין ווי קנעכט וואס דיעזען דעם ווירטה בלויז כדי צו קריעגען בעצאהלט.

און איבערצייג זיך, ברודער, אין דעם פון די פיהרונגען פון מענשען. ווען איינעמס א גוטער פריינד פיהלט אז יענעמס הארץ איז ניט גאנץ מיט איהם, אדער א הארר פיהלט אז זיין קנעכטס הארץ איז מיט איהם ניט גאנץ, וועט ער אויף איהם געוויס אין כעס זיין און ער וועט איהם ניט פערצייהען. סיידען דער פריינד אדער דער קנעכט וועט ארויסצייגען אמת׳ע טרייהייט צו איהם, היינט ווי אזוי קענען מיר פערלאנגען פון בורא יתברך, וואס אלע בעשעפעניסען מוזען צו איהם אנקומען און ער דארף צו קיינעם ניט אנקומען, אז ער זאל דולדען ווען מיר דיענען איהם ניט מיט טרייהייט און איבערגעגעבענהייט? ווי אזוי קענען מיר האנדלען געגען גאט אויף אזא שטייגער וואס מיר ווילען ניט אז מענשען זאלען האנדלען געגען אונז?

און אז דער מענש מיט שכל וועט דאס איבעררעכענען, וועט ער זיך שעהמען פאר׳ן בעשעפער און וועט האלטען ריין זיינע מחשבות אין דעם ענין פון גאט׳ס איינהייט און וועט טהאן זיינע מצות מיט חשק, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״דרך מצותיך ארוץ״ — אין וועג פון דיינע פערזאגען וועל איך לויפען.

נײנטענס, דארף דער מענש זיך רעכענען מיט זיך אליין וועגען די ארט און ווייזע ווי אזוי ער דיענט גאט אין יעדען פרט בעזונדער. ער דארף אין

זינען האָבען, אז ווען דער מלך וואָלט איהם געהייסען טהאָן עפּעס א זאך מיט זיינע אברים, ווען ער וואָלט איהם, הייסט עס, אָנגעזאָגט ער זאָל טהאָן פיזישע ארבייט, וואָלט ער זיך געסטארעט מיט אלע זיינע מעגליכקייטען אָפּצוטהאָן די ארבייט אויפ'ן בעסטען אופן און קיין זאך וואָלט איהם ניט אָפּגעהאַל־טען. אויב ווידער דער קעניג זאָל אויף איהם ארויפלייגען גייסטיגע ארבייט, ארבייט צו וועלכע מען דארף צולייגען דעם קאָפּ, די געדאנקען, וואָלט ער זיך אָנגעשטרענגט און וואָלט אָנגעווענדעט זיין גאנצען שכל דורכצופיהרען דיא זאך ריכטיג, אָהן פעהלערען. און ווען ער, דער מענש, זאָל ווילען אָפּדאנקען דעם מלך פאר חסדים וואָס ער האָט מיט איהם געטהאָן; אויב ער וואָלט געוואָלט געבען דעם דאנק שריפטליך אָדער מינדליך, וואָלט ער זיכער ניט געשפּאָרט קיין מיה און וואָלט עס ארויסגעבראכט מיט דער שעהנסטער און בעסטער מליצה, מיט דיא שעהנסטע און בעסטע ווערטער וואָס מען קען אויסדריקען, אויב די ווערטער זיינען אמת'ע, אויב זיי דריקען אויס שבחים, צו וועלכע דער קעניג איז טאקי בערעכטיגט, אָדער אפילו מיט פאלשע שבחים וואָס ער האָט גאָר גיט פערדיענט. און ווען נור ער וואָלט געקענט ציינען דעם קעניג זיין דאנקבארקייט מיט אלע זיינע גליעדער, די אויסווייניגסטע און די אינוויינינסטע, וואָלט ער דאָס געטהאָן. ווען מעגליך וואָלט ער אויסגעדריקט זיין דאנקבארקייט דורך דעם הימעל, די ערד און אלעם וואָס אויף דער וועלט געפינט זיך, אום דער קעניג זאָל וויסען אז ער דאנקט איהם. היינט אז אזוי וואָלט ער געהאנדעלט געגען א מענשען, וואָס איז אייגענטליך א שוואכע בע־שעפענים און געדויערט ניט לאנג אויף דער וועלט, טאָ ווי אזוי דארף ער האנדלען מיט אָפּגעבען א שבח והודיה דעם גרויסען און אלמעכטיגען בעשעפער?

און מען דארף וויסען, אז אלעם וואָס א מענש טהוט פון גאָטס וועגען מוז זיין איינס פון די דריי: זאכען וואָס ווערען געטהאָן בלויז אין דער מחשבה, ווי אמונה אין אחדות הבורא און דאָס גלייכען; זאכען וואָס ווערען דורכגעפיהרט דורך די אברים און די מחשבה אָדער כונה, ווי תפלה טהאָן, לער־נען, לויבען און דאנקען גאָט, זאָגען לייטען מוסר און עהנליכעס, צו וועלכע מען געברויכט דעם מויל און דאָס הארץ, און ווידער אזעלכע מצות, וואָס ווערען געטהאָן מיט די גליעדער און בלויז ביים אָנפאנג דארף מען אין זינען האָבען אז מען געהט עס טהאָן פון גאָטס וועגען, ווי, למשל, סוכה, לולב, ציצית, מזוזה, שמירת שבת און דאָס גלייכען. וואָס בעת דער מענש איז מקים די דאָזיגע מצות קען ער זיך אין זינען האָבען אנדערע זאכען. ווען מען זיצט אין סוכה מוז מען ניט קאָנצענטרירען די געדאנקען בלויז אויף דער סוכה; בעת מען טראָגט ציצית, מוז מען ניט אין זינען האָבען בלויז די ציצית און אזוי עהנליכע מצות. ביי הובות הלבבות אָבער, ביי הערצליכע פפליכטען, מוז דער מח זיין פריי פון וועלטליכע זאכען און די געדאנקען דארפען זיין קאָנצענטרירט בלויז צו דער איין זאך, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פּרוש, אויף א פרומען מאָן, וואָס פלעגט זאָגען אין זיין תפלה: "מיין גאָט, די זאָרג וואָס איך האָב דערפון וואָס איך דיען דיך אפשר ניט גענוג, בעזייטיגט אין מיר אנדערע זאָרגען און דער צער וואָס איך האָב דערפון פערטרייבט פון מיר אנדערע מינים צער". און אז דער מענש פיהרט זיך אזוי, זיינען זיינע מעשים אָנגענומען ביי גאָט.

און ווען א מענש איז זיך עוסק אין א מצוה, וואָס ער איז מחויב צו

טהאָן אי מיט די אברים, אי מיט'ן הארצען, ווי דאווגען און דאָס גלייכען, דאַרף זיין קערפּער אויך זיין פריי פון אנדערע זאכען און איבערגעגעבען בלויז צו דער מצוה. בעת ער טהוט תפלה דאַרף ער אינגאנצען זיין ארויסגעטהאָן פון דער וועלט, און אפילו ניט טראַכטען וועגען עולם הבא. ער דאַרף נור אין זינען האָבען איין זאך: צו וועמען ער רעדט און ביי וועמען ער בעט. און מען דאַרף וויסען, אז די ווערטער וואָס געהען ארויס פון מויל זיינען אזוי ווי א שאָלעכץ ארום א פּרי, דאָס פערשטעהען די בעדייטונג פון די ווערטער איז אזוי ווי די האָרץ, די פּרי גופא, אָדער די תפלה אין אלגעמיין איז אזוי ווי א גוף און דאָס פערטיעפען זיך אין דעם וואָס מען ברייננגט ארויס פון מויל איז אזוי ווי די נשמה. דעריבער, אז איינער איז מתפלל מיט'ן מויל און זיינע געדאנקען זיינען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, איז זיין תפלה א קערפּער אָהן א גייסט אָדער א שאָלאכץ אָהן א פּרי. אויף אזעלכע זאָגט דער נביא ישעיה: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — ווייל דאָס דאָזיגע פאָלק האָט זיך צו מיר דערנעהענטערט מיט זיין מויל און מיך געעהרט מיט די ליפּען, אָבער זיין האַרץ איז ווייט פון מיר.

דער וואָס טהוט תפלה צו גאָט בלויז מיט'ן מויל און ניט מיט'ן הארצען איז גלייך צו א קנעכט וואָס זיין ווירטה איז געקומען צו איהם אין הויז, האָט דער קנעכט אָנגעזאָגט זיין ווייב און די איבעריגע בני בית אז זיי זאָלען איהם שעהן אויפנעהמען און טהאָן פאַר איהם אלעם וואָס עס פּאַסט צו טהאָן פאַר א הארר. אליין אָבער איז ער אוועק פראווען הוליאנקעס מיט גוטע ברידער און ניט געוואָלט בעמיהען זיך צו צוטיילען כבוד דעם ווירטה. איז דער ווירטה אין כעס געוואָרען און גאָר ניט געוואָלט אָננעהמען דעם כבוד און די אויפנאהמע פון זיין קנעכט'ס ווייב און קינדער, אזוי אויך וויל גאָט ניט אָננעהמען די תפלה וואָס ווערט ארויסגעבראכט בלויז פון צונג, אָבער אָהן הערצליכע כונה.

צום סוף שמונה עשרה זאָגען מיר: "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי" — זאָלען בעווילינגט ווערען די רייד פון מיין מויל און דאָס טראַכטען פון מיין האַרץ. היינט ווי אזוי שעהמט מען זיך ניט דאָס צו בעטען, ווען בעת זאָגען די שמונה עשרה איז דאָס האַרץ גאָר געווען פערנומען מיט מחשבות פון וועלט־ליכע ענינים, אזעלכע וואָס מען מעג אָדער אזעלכע וואָס מען טאָר ניט? אונזערע חז"ל האָבען געזאָגט: "ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכון את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל" — א מענש דאַרף זיך איבערצייגען ביי זיך אליין, אויב ער קען האָבען די ריכטיגע כונה, זאָל ער תפלה טהאָן אָדער דאַווגען, און אויב ניט, זאָל ער בעסער גאָר ניט דאַווגען. רבי אליעזר האָט פאַר זיין טויט אָנגעזאָגט זיינע תלמידים: "וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים" — ווען איהר וועט מתפלל זיין, זאָלט איהר וויסען פאַר וועמען איהר זייט מתפלל. אין איכה איז דאָ א פסוק: 'נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים' — לאָמיר אויפהויבען די הענד מיט די הערצער צו גאָט אין הימעל. אין דיא הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס דריקען אויס דעם געדאנק, אז תפלה מוז זיין מיט'ן גאנצען הארצען.

און דו דאַרפסט, ברודער, וויסען, אז די הויפּט כונה פון תפלה איז, אז די נשמה זאָל פיהלען א בענקשאַפט צו גאָט און דער מענש זאָל דערפון וואָס ער דערהויבט דעם בעשעפער אונטערטעניג ווערען צו איהם. און ווייל עס

זאָלט שווער געווען פאַר מענשען אליין מסדר צו זיין תפלות, ווייל מענשען וואָלטען אליין ניט געקענט אויסדריקען אלעס פון זייערע אייגענע געדאנקען. דעריבער האָבען אונזערע חכמים פערפאַסט א סדר התפלות, אין וועלכע עס געפינען זיך פערשידענע געבעט אדער פערלאַנגען פון גאָט ב"ה. אין דיא תפלות זיינען דאָ אזעלכע וואָס א מענש וואָלט זיך אליין געשעהמט צו בעטען, ווי, למשל, מודה זיין אויף די זינד און בעטען ביי גאָט מחילה. אבער אז די תפלות זיינען פערפאַסט פאַר אלעמען גלייך, שעהמט מען זיך ניט. און דיא חכמים האָבען געהייסען זאָגען די תפלות מיט'ן מויל און ניט יוצא זיין בלויז מיט האָבען זיי אין דער מחשבה, ווייל אין מענשען'ס מח מישען זיך פערשיע־דענע רעיונות און עס איז שווער צו קאָנצענטרירען די געדאנקען אויף איין זאַך. ווען אבער מען רעדט ארויס ווערטער מיט'ן מויל, איז די טבע אז דיא מחשבה געהט נאָך די רייד. עס איז לייכטער, הייסט עס, צו מכון זיין א געדאנק, ווען מען ברייננגט איהם ארויס אין ווערטער. בשעת הדחק אבער, פאַר א נויט, איז מען אין געוויסע פעלע יוצא מיט טראַכטען די תפלה אין הארצען. אין געוויסע פעלע איז מען אויך יוצא מיט א תפלה קצרה, מיט א קיצור, אן אויסצוג פון די תפלות וואָס די חכמים האָבען מסדר געווען, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער מסכת ברכות.

דעריבער, ברודער, האָב דיין תפלה אין דיין מחשבה און פערגלייך דיא מחשבה מיט די ווערטער וואָס דו ברייננגסט ארויס פון דיין מויל. ווענד אָפּ דיין גוף פון אלע דיינע בעוועגונגען און בעת דו טהוסט תפלה בעפריי דיינע געפיהלען און רעיונות פון וועלטליכע ענינים. פערגלייך דיין תפלה צו גאָט מיט דעם ווי דו וואָלסט עס געטהאָן צו דיין קעניג. ווען דו וואָלסט גערעדט צו א קעניג, וואָלסטו גערעדט מיט'ן גאַנצען הארצען, אפילו וויסענדיג אז ער ווייסט ניט וואָס ביי דיר אין הארצען טהוט זיך, א פשיטא שוין צום בעשעפער וואָס ווייס דיינע מחשבות, דאַרפסטו געוויס אין זינען האָבען נור דאָס וואָס דו רעדסט פאַר איהם און ניט עפּעס אנדערש.

און פערגעס ניט, אז תפלה איז א זאַך וואָס דער בעשעפער האָט אויף דיר אָנפערטרויט. עס זיינען דאָ זאַכען וואָס מענשען זעהען אויב מען טהוט זיי ריכטיג אדער ניט, מאַכט איינער דעם אנדערען אויפמערקזאַם, אז דאָס און דאָס טהוסטו ניט ווי געהעריג איז. מיט תפלה אבער איז אנדערש. קיין זייטיגער מענש ווייס דאָך ניט אויב דו דאַוועננסט מיט דער ריכטיגער כונה אדער ניט. דאָס פערלאָזט זיך גאָט אויף דיינע נאָמנות, טאָ ווי אזוי קענסטו דאָס פעלשען? ווארום זאָלסטו זיין פון די וואָס דער פסוק זאָגט אויף זיי אין דער סדרה האזינו: "בנים לא אמון בם" — קינדער וואָס מען קען זיי ניט טרויען, וואָס מען קען זיך אויף זיי ניט פערלאָזען?

און ווען א מענש טהוט וועלכע עס איז מצוה מיט זיינע גליעדער, ווי סוכה, ציצית און דאָס גלייכען, דאַרף ער פריהער איידער ער טהוט די מצוה מכון זיין פון גאַנצען וועגען. ער דאַרף אין זינען האָבען צו דערפילען דערמיט דעם רצון פון בעשעפער און דאַנקען איהם און לויבען איהם פאַר די חסדים און טובות וואָס ער געניסט פון איהם. עס איז אבער ניט שייך צו זאָגען, אז זיינע געדאנקען זאָלען דורכאויס זיין קאָנצענטרירט אויף דער סוכה אדער אויף די ציצית. ער מוז אבער שטענדיג אין זינען האָבען צו וועלען נאָכקומען דעם הייליגען רצון פון השי"ת אויס מורא פאַר איהם, אזוי ווי דוד המלך זאָגט

אין תהלים: ״לעשות רצונך אלהי חפצתי״ — מיין גאט, איך וויל טהאן דיין ווילען. אין אן אנדער ארט זאגט ער: ״חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך״ — איך בערעכען מיינע וועגען, איך האב מיט זיך א חשבון הנפש און איך ווענד מיינע פיס צו דיין תורה.

פרק ה׳

מיר האלטען איצט ביים צעהנטען חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין. דיעזער איז: דאס אין זינען האבען, אז דער בעשעפער קוקט אויף זיינע אָפענבארע און פערבארגענע מעשים, אז דער בעשעפער זעהט איהם שטענדיג און געדענקט אלע זיינע טהאטען און אפילו וואס עס לויפט נור דורך אין דעם מענשען׳ס געדאנקען, גוטעס אדער שלעכטעס. האבענדיג דאס אין זינען, וועט זיך דער מענש שטענדיג בעמיהען צו פערריכטען דאס וואס ער מאכט קאליע דורך טהאט אדער דורך דער מחשבה:

יעדער דארף זיך נעהמען א ביישפיעל: ווי וואלט געוועזן אז א מענש זאל אויף איהם שטענדיג קוקען און בעאבאכטען זיינע בעוועגונגען, וואלט רעכט געוועזן אז ער זאל טהאן א זאך וואס יענער האסט אדער עס עקעלט איהם? היינט ווארום זאל ער פאר גאט׳ס אויגען טהאן אזעלכעס, וואס ער האט פייגט? ווארום זאל ער זיך ניט שעהמען פאר איהם און פארזיכטיג זיין ניט צו טהאן אזעלכעס וואס איז השם יתברך ניט לרצון? און ווארום זאל ער איהם ניט דיענען און געווינען זיין ליעבשאפט?

און ווייטער, ווייסען מיר דאך, אז ווען מיר געהען ארויס אנטקעגען מלכים ושרים אדער אזוי גרויסע לייט פוצען מיר זיך אויס אין אונזערע שעהנסטע און בעסטע קליידער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין מגילת אסתר: ״כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק״ — מען קען ניט אריינקומען אין טהויער פון קעניג׳ס פאלאץ אין א מלבוש פון א זאק, אדער ווען יוסף האט געדארפט ערשיינען פאר פרעה, ווערט געזאגט: ״ויגלח ויחלף שמלותיו״ — ער האט זיך אפגעגאלט און אומגעביטען זיינע קליידער. איז פאר א מלך אדער א שר דארף מען זיך נור פוצען אויסערליך, ווייל מעהר ווי דאס זעהט א מענש ניט, אבער גאט דארפען מיר דיענען אי אויסערליך, אי אינערליך, ווייל ער זעהט און ווייסט אונזערע מחשבות אזוי גוט ווי די אָפענבארע טהאטען. ווען מיר וואלטען זיך פארגעשטעלט אז דער קעניג זעהט וואס ביי אונז אין די הערצער טהוט זיך אזוי גוט ווי ער זעהט אונזער אויסערליכען אויסזעהן, וואלטען מיר אויך גערייניגט אונזערע געדאנקען געגען איהם לויט זיין פערלאנג.

און איהר זעהט דאך, אז מענשען לערנען חכמות און די געזעצע פון לאנד אין וועלכע זיי וואהנען מיט דעם אבזיכט כדי לאסקע צו האבען ביים קעניג, וועלכער פערלאנגט פון זיינע אונטערטהאנען אז זיי זאלען ניט זיין אונוויסענד און קלאהר זיין אין די נמוסי המדינה, אין די לאנדעס געזעצע. און אז אזוי, ליעגט דאך אויף אונז א גרעסערע פפליכט צו פלייסען זיך און פוצען זיך פאר׳ן בורא יתברך און וויסען די חכמת התורה און איהרע דינים און אפהיטען זיי. אז פאר א מלך בשר ודם טהוען מיר דאס, דארפען מיר דאס געוויס טהאן פאר גאט וואס וויים און זעהט אונזערע בעהעלטנים און קיין זאך ווענדט איהם ניט אפ פון קוקען און אכטונג געבען אויף אונז, אויף אונזערע גליעדער און

אינערליכע מחשבות, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: "אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות" — איך גאָט פאָרש די הערצער און בעאָבאַכטע די ניערען. אין זכריה איז דאָ א פסוק: "בכל מקום עיני ה׳" — איבעראַל, אין יעדען פּלאַץ זיינען גאָט׳ס אויגען. און דער מענש טאָר ניט דענקען, אז גאָט קוקט אויף איהם ניט. דוד המלך זאָגט אין תהלים: "ה׳ משמים השקיף על בני אדם" — גאָט קוקט פון הימעל אויף די מענשען, און עס זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס דריקען אויס דאָסזעלבע.

און אז דער גלויבינגער וועט שטענדיג האָבען דיעזען חשבון מיט זיך און וועט עס האָבען אויף זיין רעיון, וועט גאָט׳ס נאָמען זיין איינגעקריצט אין זיין האַרצען, ער וועט דעם בעשעפער זעהן מיט די אויגען פון זיין שכל, ער וועט, הייסט עס, פערשטעהען די גאָטהייט און ער וועט פאַר גאָט מורא האָבען, וועט איהם ערהויבען און איבערציינגט זיין אין זיין גרויסקייט דורך זיינע מעשים, דורך זיין שאפונג און די אַרט און ווייזע ווי ער פיהרט די וועלט, וואָס דאָס זאָגט עדות אויף זיין גרויסקייט, ערהאבענקייט, חכמה און מאַכט.

און אז דער מענש וועט שטענדיג אזוי טהאָן, וועט דער בעשעפער איהם פריי מאַכען פון זיינע זאָרגען, איהם בערוהיגען פון זיין שרעק, ער זאָל פאַר קיינעם און פאַר קיין זאַך ניט דאַרפען מורא האָבען, און וועט פאַר איהם עפענען די טהויערען פון זיין וויסענשאַפט, וועט איהם ענטדעקען די סודות פון זיין חכמה און וועט האַלטען אַן אויג אויף זיינע דרכים און פיהרונגען צו העלפען איהם און שטיצען איהם וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים אין קאַפּיטעל: "מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר".

און דאָס איז נאָך ניט אַלעס. דער מענש מיט די דערמאָהנטע הנהגות וועט שטייגען צו דער הויכער מדרגה פון צדיקים און חסידים און וועט זעהן אָהן אויגען, וועט הערען אָהן אויערען, וועט ריידען אָהן א צונג און וועט פיהלען זאַכען אָהן די חושים, וואָס זיינען פאַר זיי בעשטימט. ער וועט, הייסט עס, קומען צו דער מדרגה פון נבואה, א זאַך וואָס איז ניט אזוי לייכט צו בעגרייפען. דער מענש יענער וועט קיין זאַך ניט פער׳מאוס׳ן, וועט מאַכען זיין ווילען אָבהענגינג אַן דעם רצון פון גאָט, זיין ליעבשאַפט וועט זיין אבהענגינג אַן גאָט׳ס ליעבשאַפט און וועט ליעב האָבען דאָס וואָס גאָט ליעבט און האַסען דאָס וואָס גאָט האַסט. און אויף אזעלכען זאָגט דער חכם אין משלי: "כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה׳" — דער וואָס געפינט מיך (די תורה) דער וואָס ערווערבט די חכמת התורה, געפינט לעבען און קריעגט בעוויליגונג פון גאָט.

דער עלפטער חשבון וואָס א מענש דאַרף האָבען מיט זיך אליין איז וועגען זיין פערגאַנגענהייט. ער דאַרף זיך פערטראַכטען אין דער זאַך און אויסגעפינען אויב ער האָט אין דער צייט וואָס ער האָט אָפּגעלעבט זיך עוסק געוועזען אין די דיענסט פון זיין גאָט אָדער אין די דיענסט פון יצר הרע. ער דאַרף זיך פאָרשטעלען אזא זאַך: ווען דער קעניג זאָל איהם געבען א סומע געלד ער זאָל דאָס אויסגעבען אויף געוויסע זאַכען און איהם אָנזאָגען, אז אויף קיינע אַנדערע זאַכען זאָל ער אפילו דיא קלענסטע קלייניגקייט ניט אויסגעבען. און דער קעניג זאָל איהם מתרה זיין, אז צו ענדע יאָהר, לאָמיר זאָגען, וועט די רעגיערונג פאָדערען פון איהם דין וחשבון און אויב מען וועט אויסגעפינען אז ער האָט געהאַנדעלט ניט פּינקטליך ווי מען האָט איהם גע־

הייסען, וועט עס איהם ניט געשענקט ווערען און ער וועט בעשטראפט ווערען פאר יעדע איבעריגע פרוטה וואס ער האט אויסגעגעבען. — אין אזא פאל וואלט ער געוויס פון צייט צו צייט אויסגערעכענט וויפיעל ער האט פון דעם מלך'ס געלד אויסגעגעבען און וויפיעל עס איז נאך איהם פערבליעבען, און ער וואלט זיך געהיט און וואלט זעהר פארזיכטיג געוועזען אז דער חשבון זאל שטימען און ער זאל ריכטיג קענען אויפצייגען אויף וואס ער האט די געלד אויסגעגעבען און וויפיעל ער האט אויף יעדע זאך בעזונדער אויסגעגעבען. אזוי וואלט יעדער זיכער געהאנדעלט מיט א מלך, וואס איז ניט מעהר ווי א מענש אזוי ווי ער. און וויבאלד אזוי, דארפסטו, ברודער, זיך בעדענקען, אויב נור דו קענסט, יעדען טאג אויב דו וועסט קענען אפגעבען א פינקטליכען רע־כענונג וועגען דיינע פפליכטען צו גאט, ברוך הוא.

און אויב דו וועסט פערנאכלעסיגען צו האבען דיעזען חשבון הנפש וועגען די פערגאנגענע צייט ; אויב דו וועסט ניט בעטראכטען וואס דו האסט ביז איצט אויפגעטהאן און וואס דו האסט פערפעהלט צו טהאן פון גאט'ס וועגען, דארפסטו לכל הפחות זיך בעדענקען וואס דו האסט צו טהאן אויף ווייטער. זאל איין נאכלעסיגקייט ניט יאגען די אנדערע נאכלעסיגקייט און זאל איין פערזעהען ניט יאגען אן אנדער פערזעהען. דו זאלסט, הייסט עס, ניט זאגען : וויבאלד איך האב ביז איצט ניט געמאכט קיינע חשבונות וועגען מיינע שולדען צו גאט, וועל איך דאס שוין ווייטער אויך ניט טהאן. ביי גאט, דארפסטו וויסען, איז ניטא קיין נאכלעסיגקייט, קיין פערזעהן און קיין פערגעסונג, און אויב דער מענש מאכט א חשבון הנפש אדער ניט, איז זיין חשבון פאראן ביים בעשעפער און ער וועט זיך פון דעם ניט אויסדרעהען.

און עס איז שוין געזאגט געווארען, אז די טעג פון מענשענס לעבען זיי־נען ביכער און די מענשען דארפען אין זיי איינשרייבען אלעס וואס זיי דארפען וויסען און געדענקען. דאס הייסט, אז יעדער איינער דארף טאג איין, טאג אויס האבען א חשבון מיט זיך אליין וואו ער האלט אין דער וועלט. און דוד המלך זאגט אין תהלים : ״אל תהיו כסוס כפרד״ — איהר זאלט ניט זיין ווי א פערד אדער ווי אן עזעל וואס ווייס ניט און פערשטעהט ניט פון איבער־דענקען, איבערטראכטען וועגען זיין אייגענעם לעבען.

צוועלפטענס, דארף דער מענש האבען א רעכענונג מיט זיך אליין בעת ער קריעגט א שטארקען חשק צו עולם הזה, צו וועלטליכע זאכען און ער סטארעט זיך מיט אלע זיינע מעגליכקייטען צו געניסען וואס מעהר פון דער וועלט. איז דאמאלס, בעת ער איז ארייגעטהאן אין עולם הזה, זאל ער אפוועגען און אפמעסטען זיינע וועלטליכע טרדות מיט זיין דענקען וועגען דעם ענין פון זיין סוף, וואס עס וועט זיין שפעטער נאך זיין טויט, און ער וועט דאן אליין איינזעהן, אז זיינע מחשבות אין וועלטליכע ענינים זיינען ביי איהם די העכסטע און וויכטיגסטע פון זיינע מחשבות, און זיין האפנונג צו געניסען וואס מעהר פון דער וועלט איז ביי איהם די העכסטע און וויכ־טיגסטע האפנונג. ווען ער וועט די זאך גוט בעטראכטען, וועט ער איינזעהן, אז כאטש וויפיעל ער וועט געניסען פון דער וועלט וועט איהם אלץ ווייניג זיין, ווארום די תאות עולם הזה זיינען אזוי ווי פייער, וואס מעהר האלץ מען לייגט אויף דעם אלץ מעהר ברענט עס, דאך איז זיין הארץ אין כונה נור צו דעם, צו די תענוגי העולם. ער דענקט ניט ליעב צו האבען נור דעם

יעניגען וואס וועט איהם העלפען געניסען פון דער וועלט און ער האלט קיינעם פאר קיין גוטען פריינד אויסער דעם וואס שאפט איהם פיעל ניט אין עולם הזה. ער וועט איינזעהן אז זיין קאפ איז שטענדיג פערנומען מיט טראכטען וועגען זול און יקרות אויף סחורות אין אלע עקען וועלט, וועגען קויפען און פערקויפען, און עס האלטען איהם ניט אפ קיינע שוועריגקייטען צו פאהרען אין ווייטע וועגען אין היטץ, אין קעלט און אין ים שטורעמס, אלץ ווייל ער האפט צו ערגרייכען זיין צוועק, וואס איז אין אמת'ן ניט קיין צוועק, ווייל עס קען זיין, אז זיין מיה וועט זיין אומזיסט און מעהר ווי טרחה און וועלט פלאגעניש זאל ער דערפון ניט האבען.

און אויב אפילו זיין וואונש וועט יא מעהר אדער וויינינגער ערפילט ווע־רען; אויב אפילו ער וועט האבען פראפיט, ווער קען וויסען אויב דאס וועט ביי איהם פערבלייבען? אפשר וועט ער בלויז זיין א שומר אויף דעם פאר א געוויסע צייט און אנקומען וועט עס נאכהער צו אן אנדערען ביי זיין לעבען אדער נאך זיין טויט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "בחצי ימיו יעזבנו" — איינער קלייבט אן עשירות און מוז עס פערלאזען אין מיטען זיין לעבען, אדער ווי אין תהלים ווערט געזאגט: "ועזבו לאחרים חילם" — מענשען זאמלען רייכטהום און שטארבען אוועק און לאזען עס איבער פאר אנדערע. און דער חכם שלמה המלך האט אונז געווארענט פון האווען צופיעל און אוועקלייגען מיה אום רייך צו ווערען, אזוי ווי ער זאגט אין משלי: "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל" — דו זאלסט זיך ניט מיהען רייך צו ווערען, מיט דיין שכל פערשטעה אויסצומיידען עס, און ווי ער זאגט דארט ווייטער וועגען די קלעמענים וואס מען קען האבען פון רייכטהום — "התעיף עיניך בו ואיננו" — דו וועסט נור בליקען אויף דעם, אויף די עשירות, און עס איז ניטא. אין איין אויגענבליק קען דאס פערשווינדען. און איין חכם, דוד המלך, האט אונז געלערענט: "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" — אז דו וועסט עסען פון דיין הארעוואניע, פון דיין פראצע און זיך ניט יאגען נאך רייכטהום, וועט דיר וואויל און גוט זיין.

און אזוי האט דער חסיד, אגור בן יקה (משלי ל') געבעטען פון זיין גאט ער זאל איהם נור געבען זיין נויטיגע חיונה און דערווייטערען פון איהם רייכקייט אדער צופיעל ארימקייט, וואס עס קען ברייגגען דעם מענשען אראפצוגעהן פון גלייכען וועג. ער זאגט דארט: "ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי" — ארימקייט און רייכטהום זאלסטו מיר, גאט, ניט געבען, שפייז מיר נור, גיב מיר נור פיעל איך מוז נויטיג האבען, ווארום אויב איך וועל צופיעל זאט זיין, וועל איך לייקענען אין גאט און אויב איך וועל צופיעל ארים זיין וועל איך ווערען א גנב. יעקב אבינו, עליו השלום, האט אויך אזוי געבעטען: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" — גאט זאל מיר געבען ברויט צו עסען און א בגד אנצוקליידען זיך.

בעטראכטענדיג דאס אלעם וועסטו, ברודער, ערוואכען און איינזעהען דעם טעות פון האווען צופיעל, פון זיכען נאכצוגעבען דעם גוף, וואס עקזיסטירט בלויז א קורצע צייט און איז קיינמאל ניט בעווארענט פון צער און בייזע בעגעגעניסען כל זמן ער איז בעהעפט מיט דער נשמה. איז דער גוף צופיעל זאט, ווערט ער קראנק; איז ער הונגעריג, ווערט ער אפגעשוואכט; קליידסטו איהם צופיעל, קען ער דאס ניט פערטראגען און לאזטו איהם נאקעט, ליידעט

ער אויך. און די געזונדהייט פון גוף, זיין קראנקהייט, זיין לעבען און זיין שטארבען זיינען ניט אין דיין רשות און דאס איז ניט ווי דו ווילסט. דאס איז אלץ אין די הענד פון דיין בעשעפער, לויט זיין הייליגען רצון. און ווען אפילו דער גוף זאל האבען דיעזעלבע מעלות פון דער נשמה און שטעהען אויף איין מדרגה מיט איהר, וואלסטו דאך אויך געדארפט זארגען פאר דער נשמה אזוי ווי דו זארגסט פאר'ן גוף, בפרט אז די נשמה שטעהט אזוי פיעל העכער פון גוף, דער נשמה'ס וועלט האט א סך מעהר מעלות ווי די וועלט, אין וועלכע דער גוף לעבט, האט מעהר קיום ווי דער גוף, קען עקזיסטירען אליין אהן צוזאמענ־בינדונג מיט עפעס אנדערש, איז איידעל און דעליקאטנע און האט ניט אין זיך די פראסטקייט פון א קערפער, איז פערשטענדיג און איז שטענדיג גענייגט צו גוטע מדות, ניט צו שלעכטע, — היינט אז דו שענקסט אזוי פיעל מיה פאר'ן גוף, כאטש ער איז נישטיג און מבוזה און שוואך, טא ווי דארפסטו זיך בעמיהען פאר דיין נשמה וואס איז אזוי חשוב, אזוי ערהאבען און פערבלייבט אויף שטענדיג און ווערט קיינמאל ניט כלה?

נאך דיעזען חשבון וועסטו איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט און דו מוזט מתקן זיין דיין נשמה דורך דער חכמת התורה אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "קנה חכמה קנה בינה" — קויף אדער ערווערב חכמה און פערשטענ־דיגקייט. און אין אן אנדער פלאץ זאגט שלמה המלך: "אם חכמת חכמת לך" — אויב דו ביזט קלוג ביזטו קלוג פאר דיר. דאס הייסט: די גייסטיגע זאכען פערבלייבען ביי דיר, קיינער קען דאס ביי דיר ניט אוועקנעהמען אזוי ווי מען קען אוועקנעהמען קערפערליכע זאכען.

זעה, ברודער, און פערשטעה דעם חילוק צווישען די צוויי זאכען, דער גוף מיט דער נשמה, און ווענד זיך אפ פון מותרות, פון איבעריגע, אוננויטיגע זאכען, און סטארע זיך אנצוגרייטען וואס מעהר פאר דיין סוף, אויף נאכ'ן טויט. דו זאלסט ניט זאגען אז מיט דיר וועט ניט פאסירען ערגערס ווי מיט דעם אונוויסענדען, וואס וויים גאר ניט און פערשטעהט גאר ניט. דאס איז ניט ריכטיג אזוי. מען וועט ביי דיר מאהנען לויט דיין שכל און וויסען. האסטו מעהר שכל, וויסטו מעהר, ביזטו מחויב צו טהאן מעהר פון גאטס וועגען. דיין חשבון איז א גרעסערער ווי דער חשבון פון דעם וואס ווייסט וויינינגער ווי דו און פאר דיין נאכלעסיגקייט אין עבודת הבורא וועט דיא שטראף זיין שטארקער.

און דו זאלסט זיך ניט פערלאזען אויף א זאך וואס קען דיך ניט רעכט־פערטיגען און זיך ניט בערוהיגען מיט א טענה וואס וועט דיר שאדען, ניט גוטעס טהאן.

ווען איך זאל וועלען ארומריידען דיזען עניין פינקטליך, וואלט עס געווען צו לאנג, צו פיעל. דעריבער וועט פאר דיר גענוג זיין דאס וואס איך האב דיר דא געזאגט און געווארענט און געלערענט. פארטיף זיך אביסעל אין דער זאך לויט דו קענסט בעגרייפען און פערשטעהן און פערשטעה מיך אויפ'ן וואונק. דאס איבעריגע לערען פון דער תורה און די רז"ל און דו וועסט אלעם מיט גאט'ס הילף וויסען קלאר און דייטליך.

דער דרייצעהנטער חשבון הנפש באשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף בעטראכטען זיינע מעשים און זיך איבערצייגען אז ער טהוט ניט גענוג פון גאט'ס וועגען. ער דארף וויסען, אז ער פערשטעהט און בעגרייפט מעהר ווי ער

טהוט און ווען ער זאל זיך מעהר אנשטרענגען וואלטען זיינע מעשים טובים גע־קענט זיין מעהר ווי זיי זיינען.

דיזער פונקט קען פארגליכען ווערען צו א דיענער וואס זיין ווירטה האט איהם געגעבען א פעלד צו פערזעען און אויך זוימען גענוג פאר דער גאנצער פעלד, האט דער דיענער פארזעעט א ביסעל און די איבריגע זוימען האט ער צוגענומען פאר זיך, פאר זיין אייגענעם געברויך. און אז דער ווירטה האט זיך וועגען דעם דערוואוסט, האט ער אויפ'ן דיענער ארויפגעלעגט א שטראף אז ער זאל איהם בעצאהלען ניט בלויז פאר די זוימען אדער תבואה וואס ער האט פאר־ברויכט פאר זיך, נור אויך פאר די תבואה וואס דאס פעלד וואלט געוועזן ארויס־געבראכט, ווען מען זאל איהר געוועזן פארזעען איינגאנצען.

אזוי דארפסטו, ברודער, דעם חשבון האבען וועגען דיין דיענען גאט. דו ווייסט דאך, אז דער באשעפער האט דיר געגעבען שכל אז דו זאלסט איהם פאר־שטעהן. ער האט דיר אויך געגעבען א תורה און די מעגליכקייט צו לערנען די תורה און מקים זיין דאס וואס אין איהר איז געשריבען, און ער האט דיר אנגע־זאגט אז אזוי זאלסטו טהאן. היינט אז דו פערברויכסט מעהר ניט ווי א טייל פון דיין שכל און ענערגיע פון גאט'ס וועגען און די איבעריגע פארשווענדעסט דו אויף אנדערע זאכען אזוי ווי יענער דיענער די תבואה וואס דער ווירטה האט איהם געגעבען צו פארזעען, פערשטעהט זיך, אז דער באשעפער וועט דאס ביי דיר מאהנען, און אז גאט הערט ניט אויף צו טאן דיר טובות, דארפסטו דאך געווים ארויסציינען דיין דאנקבארקייט צו איהם און ערפילען זיין פארלאנג בשלמות.

דעריבער ווענד אן אלע דיינע מעגליכקייטען און בעמיה זיך אזוי ווייט ווי דו קענסט אפצוצאהלען גאט ווי געהעריג איז. זעה, אז דיינע מעשים זאלען זיך פארגלייכען מיט דיין שכל און דיין באמיהען זיך אין עבודת הבורא זאל זיין גלייך מיט דיין באגריף. דאס הייסט: דו זאלסט טאן אזוי פיעל וויפיעל דיין שכל איז אימשטאנד צו בעגרייפען, אז דו דארפסט טאן. און דו זאלסט זיך ניט אריינלאזען אין איבעריגע, אומנויטיגע וועלטליכע זאכען, טאמער וועסטו מיעד ווערען און דו וועסט ניט האבען גענוג קרעפטען אפצוגעבען גאט דאס וואס דו ביזט איהם שולדיג. ווייל דער בורא יתברך האט דעם מענשען געגעבען כח ער זאל קענען טאן פאר זיין קערפער און פאר זיין נשמה און אז ער וועט פאר־שווענדען צופיעל כח אויף קערפערליכע ענינים, אויף מותרות, אהן וועלכע מען קען אויסקומען, וועט איהם פעהלען כח אויף נויטווענדיגקייטען, צו טאן וואס פאר גאט און זיין תורה.

און דו זאלסט זיך קיינמאל ניט רעכענען מיט "ווען עס וואלט געוועזן" און "אפשר וועט זיין". דו זאלסט, הייסט עס, ניט זאגען, למשל: "ווען איך וואלט רייך געוועזן, וואלט איך געטאן פאר גאט אלעס וואס מען דארף טאן", אדער: "אפשר וועל איך אמאל רייך זיין, וועל איך באצאהלען מיינע שולדען צו גאט". דו זאלסט זיך קיינמאל ניט פארלאזען אויף אזעלכע זאכען, ווייל ווער עס פאר־לאזט זיך אויף דעם פאלט שטענדיג. זאגען, אז ווען איך וועל זיין פערזארגט מיט אלעס אויף דער וועלט, וועל איך זיך נעהמען צוגרייטען עפעס אויף יענער וועלט, איז א גרויסער טעות. דאס הייסט פארלאנגען פון גאט א משכון, ווי איך האב שוין וועגען דעם גערעדט אין שער הבטחון.

היט זיך פון אזעלכע טענות און רעכטפערטיגונג, ווייל דאס איז אזא רעכט־

פערטיגונג ווי אנדערע ניט קיין באגנינענדע רעכטפערטיגונג פון זינדיגע און דאס וועט דיך ניט מציל זיין פון שטראף, אזוי ווי שלמה המלך ע"ה האט גע־זאגט אין משלי: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם שבעתים"—מען פערראכטעט ניט דעם גנב ווען ער גנב'עט אויף עסען, ווייל ער איז הונגעריג, פון דעסטוועגען אז מען כאפט איהם, מוז ער באצאהלען זיבען מאל אזוי פיעל. דאס מיינט ניט דוקא זיבען מאל, נור דאס מיינט אויסצו־דריקען, אז דער גנב ווערט בעשטראפט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה משפטים, אז א גנב האט אמאל צו בעצאהלען כפל און אמאל ארבעה וחמשה. די הויפט זאך איז, אז דער גנב קען זיך ניט פארטיידיגען דערמיט וואס ער האט גע'גנב'עט אוים נויטה. קען מען זיך דאך פאר אנדערע חטאים געווים ניט פערטיידיגען.

דעריבער, אז נאט דערלענגערט דיר די יאהרען, האלט עס פאר א גוטע גע־פינס און כל זמן דו קענסט אפצאהלען גאט די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג, טהו דאס טאג טעגליך און דאס וואס דו קענסט טאן היינט לייג ניט אפ אויף מארגען, טאמער וועסטו דאס מארגען ניט קענען טאן, אויב אפילו דו וועסט דערלעבען דעם מארגען, און דו וועסט פארבלייבען א בעל חוב. און נאך ערגער קען זיין, טאמער קומט דיין סוף, טאמער שטארבסטו און דאן וועלען שוין אפגעהאקט ווערען אלע דיינע טענות און קיין אויסרייד וועט דיר ניט העלפען. ווארום די וועלט איז אזוי ווי א מארק, וואס האלט ניט אן לאנג און ווער עס טהוט מסחר און פערדינט, פרעהט זיך, און ווער עס האט שאדען, האט חרטה, אבער ער קען שוין צוריק ניט כאפען. און דעריבער האט דער חכם געזאגט אין קהלת: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" — געדענק דיין בא־שעפער אין דיין יוגענד. ווארט ניט ביז דו וועסט עלטער ווערען, ווייל טאמער וועסטו גארניט עלטער ווערען, אדער טאמער וועסטו שפעטער ניט קענען טהאן דאס וואס דו קענסט איצט טהאן.

פרק ו'

דאס פערצענטע איז, דער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען אין דער צייט ווען ער ווערט בעהערשט פון א ליבעס געפיהל, בעת ער פיהלט א בענקשאפט נאך דעם וואס ער דענקט אז ער איז זיין ליבהאבער, זיין גוטער פריינד אזוי גוט ווי ער איז צו יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" — אזוי ווי אין וואסער שפיגעלט זיך אפ דער פנים פון דעם וואס קוקט אהין אריין, אזוי איז די הארץ פון איין מענש צום אנדערען. ווען איינעמ'ס הארץ איז פול מיט ליבע צו אן אנדערען, איז יענעמ'ס הארץ אויך פול מיט ליבע צו איהם. און אויב יענער איז א שר אדער אזוי אן אדם חשוב, איז דער ליבעס געפיהל צו איהם שטארקער. נאך שטארקער פיהלט א מענש די ליבע צו אזעלכען וואס ער זעהט פון איהם התקרבות, פריינדשאפט און ער האט פון איהם טובות און א צוזאג אויף ווייטערע טובות, כאטש יענער דארף צו איהם ניט אנקומען. צו אזא איינעם קען די ליבשאפט ניט געשטערט ווערען. פאר אזעלכען נוצט מען אוים די גאנצע ליבעס געפיהלען און מען איז גרייט צו טאן פאר איהם אלעס מיט'ן גוף, מיט געלד און מיט אלעם וואס נור מעגליך איז. היינט אז מיר טהוען אזוי פאר א בעשא־

פענעם, פאר א מענש וואס איז אזוי שוואך ווי מיר זיינען, טא וו[illegible]פען מיר שוין האנדלען געגען בעשאפער?

און גאט האט אונז זיכער ליעב, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "לא מרובכם מכל העמים, כי מאהבת ה' אתכם" — ניט ווייל איהר זיינט מעהר פאר אנדערע פעלקער האט גאט אייך אידען אויסערוועהלט, נור צוליב דעם ווייל ער האט אייך ליעב. און ער האט זיין ליבשאפט צו אונז ארויסגעוויזען דורך די פיעלע טובות און אותות ומופתים וואס ער האט מיט אונז געטהאן און וואס ער טהוט מיט אונז אין יעדען דור. און אז מיר וועלען די זאך באטראכטען גרינד־ליכער, וועלען מיר מעהר איבערצייגט זיין אויף ווי ווייט מיר דארפען זיין איבערגעבען צום בורא יתברך. ווארום עס איז אנגענומען אז דער וואס איז געווען א גוטער פריינד פון אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען, זיינען מיר פערפליכטעט צו אנערקענען יענעמ'ס גוט פריינדשאפט און איהם ליעב האבען און עהרען און אכטען, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רעך ורע אביך אל תעזוב" — דיין גוטען פריינד און דעם גוטען פריינד פון דיין פאטער זאלסטו ניט פארלאזען. און דער בורא יתברך טוט אונז פיעל גוטעס צוליב דעם זכות פון אונזערע עלטערען, מיט וועלכע ער האט געשלאסען א ברית, א פאר־באנד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: „ומשמרו את השבועה" — גאט האט מיט די אידען גוטעס געטאן ווייל ער האט געהיט די שבועה, דעם אפמאך מיט אונזערע אבות. און עס זיינען דא א סך עהנליכע פסוקים.

דעריבער, ווען מיר זאלען זיך אויף גאט ניט פארלאזען, ווען מיר זאלען זיך ניט סומך זיין אויף זיינע חסדים און ניט זיין געניינט צו ליעב האבען איהם און זיך אפגעבען מיט זיין דינסט און ניט פארלייגען פאר איהם אונזערע בקשות און פארלאנגען — ווען מיר זאלען דאס ניט טאן, וואלטען מיר געווען אונגעהייער פערגרעבט. אונדאקבאר און אונגלויביג. מיר וואלטען דערמיט ארויסגעציינט ווי ווייט מיר זיינען פון אמת, אז ניט מיר געדענקען די ליעב־שאפט פון גאט צו אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען און ניט מיר געדענקען זיין ליעבשאפט און השגחה וואס ער האט אויף אונז אליין. און וואל־טען מיר זיך ניט דארפען שעהמען צו פארגעסען גאט'ס חסדים און טובות און גוטע הבטחות אויף שפעטער?

ערוואך, ברודער, פון דעם דאזיגען שלאף אוןווארף פון זיך אראפ דעם צודעק פון יצר הרע וואס שיידעט דיך אפ פון דיין שכל. אזוי ווי א שפין וואס וועבט זיין שפינוועב אויף א פענסטער, איז וואס מעהר ער וועבט אלץ דיקער ווערט די וועב ביז עס פארשטעלט די ליכטיגקייט פון דער זון. דער יצר הרע, וואס רוהט אין דיין הארצען, איז אויך אזוי. אנפאנגס פארשטעלט ער ניט פיעל די אויגען פון דיין שכל, אבער אז דו לאזט איהם איינווארצלען זיך אין דיר פארפינסטערט ער דעם אמת און דו ווערסט דורכאויס פאלש. ווען אבער דו דערפיהלסט דעם יצר הרע באלד און דו פארטרייבסט איהם פון דיין הארץ, קומט עס דיר אן לייכט, און פארנאכלעסיגסטו די זאך און דו לייגסט עס אפ, ווערט דער יצר הרע שטארק, נעהמט ביי דיר אוועק דעם שכל, און עס קומט דיר שוין אן זעהר שווער פטור צו ווערען פון איהם.

דעריבער, אייל זיך צו רעטען דיין זעלע און נעהם גאט צו הילף צו פאר־שטויסען דעם יצר הרע, און בעמיה זיך און סטארע זיך צו דערלייכטען דיינע אויגען מיט דער ליכט פון חכמה און דו וועסט איינזעהן און איבערצייגט זיין

אין ריכטיגען אמת. באַדענק זיך ברודער, און פיהר דיין נשמה אויפ'ן וועג פון איהר רעטונג. אויף די וואָס פאַרנאַכלעסיגען אריינצוטראַכטען זיך אין דער זאַך זאָגט שלמה המלך אין משלי: "אנשי רע לא יבינו משפט" — שלעכטע מענשען פערשטעהען ניט קיין משפט, קיין גערעכטע גוטע זאַכען.

דעם פופצעהנטען חשבון הנפש דאַרף דער מענש מיט זיך האָבען, ווען ער גרייט זיך אָן לעבענס־באַדערפניסע איידער ער דאַרף דאָס, ניט וויסענדיג אויב ער וועט לעבען ביז דער צייט ווען ער וועט דערפון קענען הנאה האָבען. אָדער ווען ער דאַרף פאָהרען אונטערוועגענס מאַכט ער פריהער פאַרבערייטונגען און טראַכט וועלכע סחורה ער זאָל מיטנעהמען, מיט וואָס פאַר א מסחר ער זאָל זיך אָפּגעבען, ווי אַזוי ער זאָל פאָהרען, מיט וועמען ער זאָל פאָהרען, וואָס פאַר א שפּייז ער זאָל מיטנעהמען, און דאָס גלייכען, כאָטש ער וויים ניט וואָס גאָט האָט אויף איהם גוזר געווען און צי ער וועט גאָר דערלעבען מאַכען די רייזע.

אַזוי אויך, ברודער, און נאָך פיעל מעהר, דאַרפען מיר מאַכען פאַרבערייטונגען פאַר אונזער נסיעה אין דעם ווייטען וועג, אין דער וועלט, פון וועלכע מיר קענען ניט אנטלויפען און מיר מוזען אהין קומען. מיר דאַרפען דענקען וועגען צוגרייטען שפּייז און זאַכען, מיט וועלכע מיר זאָלען דאָרט באַגעגענען אונזער באַשעפער, פאַר וועלכען מיר האָבען אָפּצוגעבען א גרויסען חשבון, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין מלאכי: "כי הנה היום בוער כתנור" — דער טאָג פון יום הדין אויף יענער וועלט ברענט ווי אן אויווען און מיר דאַרפען זיך צו איהם צוגרייטען מיט דאָס בעסטע וואָס מיר קענען.

ווי אַזוי קענען מיר דאָס פערנאַכלעסיגען? די דאָזיגע רייזע פון דער וועלט אויף יענער וועלט איז א שטענדיגע, אן אונאויפהערליכע, שטענדיג ציהען זיך מענשען אריבער פון דער וועלט אויף יענער וועלט. און דער וועג איז א לאַנגער און די רוה איז ווייט. עס געדויערט, הייסט עס, ביז מען געניסט די תענוגי עולם הבא. היינט וואָרום זאָלען מיר זיך ניט באַדענקען אין זינען צו האָבען אונזער סוף און ניט צוגרייטען די שפּייז, וואָס מען דאַרף דאָרט אויף יענער וועלט האָבען?

לאָמיר בעטראַכטען די זאַך. מיר האָבען זיך עוסק געווען אין א וועלט וואָס ווערט כלה און אוועקגעלאָזט א וועלט וואָס האָט אן אייביגען קיום! מיר האָבען געזאָרגט פאַר די באַדערפניסען פון אונזער גוף און ניט געזאָרגט פאַר אונזער שכל. מיר האָבען זיך געמיהט צו דיענען דעם יצר הרע און פאַרגעסען די דיענסט פון אונזער באַשעפער. מיר האָבען געדיענט, נאָכגעגעבען אונזערע תאוות און ניט געדיענט און ניט ממלא געווען דעם רצון פון אונזער גאָט!

וועה צו אַזאַ פּלאַנטער, צו אַזאַ שכרות און פערפיהרונג וואָס פאַרפיהרט פיעלע מענשען! אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם" — זייערע אויגען זיינען פאַרקלעפּט פון זעהן און זייערע הערצער — פון וויסען און פאַרשטעהן. און ווייטער זאָגט ער דאָרט: "שכרו ולא יין" — זיי האָבען זיך אַנגע'שכור'ט אָהן ויין. דאָס הייסט: דער יצר הרע האָט זיי פער'שכור'ט און פערפיהרט.

דעם זעכצעהנטען חשבון הנפש דאַרף א מענש מיט זיך מאַכען וועגען דער צייט וואָס ער האָט נאָך צו עקזיסטירען אויף דער וועלט. אויב ער איז זוכה צו אריכת ימים, זאָל ער ניט דענקען, אַז ער וועט שוין קיינמאָל ניט שטאַרבען. ער דאַרף ניט פאַרגעסען, אַז זיין סוף וועט גיך קומען. וואָרום ער זעהט דאָך

אז אנדערע בעלי חיים, רעדעווודינגע, מענשען, הייסט עס, און אנדערע לעבעדיגע זאכען שטארבען אפטמאל גאר אומגעריכט, ניט וויסענדיג פאראויס אז דער טויט שטעהט פאר זייערע אויגען און זיי האבען אפילו קיין אנדייטונג דארויף. קיינער איז ניט זיכער אז ער וועט לעבען ביז א געוויסע צייט, ווייל דער טויט האלט זיך ניט אפ צו קומען אין אלע חדשים פון יאהר, אין אלע טעג פון חודש און אין יעדע שטונדע פון טאג. דער טויט קומט ניט דוקא אויף דער עלטער, ער קען קומען אין דער יוגענד, אין קינדהייט און אפילו ווען דער מענש איז נאך א זויג־קינד. דער טויט טרעפט די לעבעדיגע באשעפעניסען אין אלע צייטען און אין יעדען ארט.

דאס איז גלייך אזוי ווי א מלך וואס נימט איינעם א פקדון, א זאך צו בע־האלטען און ער באשטימט ניט קיין צייט ווען ער זאל עס צוריק קריגען. און דער מלך זאגט יענעם אז אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט אומצוקעהרען איהם דעם פקדון. ער זאל שטענדיג זיין אויפ'ן פלאץ, כדי מען זאל איהם ניט דארפען זוכען — אין אזא פאל, פערשטעהט זיך, וועט דער וואס האט דעם פקדון ערגעץ ניט אוועקגעהן און אימער זיין גרייט טאמער קומט דער קעניג מאהנען ביי איהם דאס וואס ער האט איבערגעגעבען אין זיינע הענד. אדער ווען איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב אהן א באשטימטע צייט ווען ער דארף דעם חוב באצאהלען, האט ער עס אין זינען יעדען טאג טאמער וועט יענער קומען מאהנען דאס וואס עס קומט איהם. אז דער מענש וועט דאס באטראכ־טען, וועט ער זיך אויך טאג טעגליך ריכטען אויפ'ן טויט.

האבענדיג מיט זיך דיזען חשבון הנפש, וועט דער מענש בעטראכטען, אז א סך פון זיינע באקאנטע האבען ניט דערלעבט זיינע יאהרען און זיינען אוועק אין אן אנדער וועלט פריהער, ווען זיי האבען נאך געהאט שטארקע האפנונגען צו לעבען אויף דער וועלט און אויפטאן פילע זאכען, היינט וואָרום זאל ער זיין אן אויסנאהם און פארבלייבען דא אויף דער וועלט א לענגערע צייט? און דיזער רעכענונג וועט איהם ברענגען ניט צו לייגען גרויס געוויכט אויף דער וועלט און מעהר אין זינען האבען יענע וועלט און אנגרייטען שפייז אויף זיין נסיעה איידער עס וועט זיין צו שפעט.

א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: "דער וואס האט דעם טויט פאר זיינע אויגען, דער וואס ערווארטעט דעם טויט, גרייט זיך צו דעם צו". און שלמה המלך האט געזאגט אין קהלת: "לב חכמים בבית אבל" — די הארץ פון חכמים איז אין א טרויער הויז. ווער דער פארשטענדיגער מענש זעהט אז מען טרויערט נאך א מת, דערמאנט ער זיך, אז ער וועט אויך שטארבען. ער זאגט דארט אויך: "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו" — עס איז בעסער צו געהן אין א הויז וואו מען טרויערט נאך א טויטען איידער צו געהן צו א הוליאנקע, ווייל דער טויט איז דער סוף פון אלע מענשען און דער לעבעדיגער, דער, ביי וועמען דאס הארץ לעבט, דער וואס האט שכל וועט עס אין זינען נעהמען און וועט תשובה טהאן.

דעם זיבענצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש האבען, ווען ער בא־קומט א חשק, ווען ער פארבענקט זיך נאך געזעלשאפט, ווען ער וויל זיך קאמפאנירען מיט מענשען און פארברענגען מיט זיי. ער דארף דאן בא־טראכטען די מעלות פון איינזאמקייט, פון זיין אפגעזונדערט פון מענשען און

די פעלערן וואָס נארישע געזעלשאַפט קען ברענגען בעת עס איז ניט נויטיג צו קאַמפּאַנירען זיך מיט זיי. אַמאָל פאַלט א מענש אריין אין א שלעכטע קאַמפּאַני און מען רעדט אזעלכעס וואָס מען דאַרף ניט ריידען. מען דער־צעהלט: "יענער האָט געזאָגט אזוי און אזוי", קומען אנדערע און דריקען זיך אויס: "מיר וועלען זאָגען אזוי און אזוי" און עס ווערט א צוזאַמענמיש פון פּוסטע רייד, וועלכע פיהרען ניט צו גוטעס, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון א סך רייד דרעהט מען זיך ניט אויס פון זינד. א געוויסער חכם האָט געזאָגט: האַלט איין דיינע איבע־ריגע, אומנויטיגע רייד און פערשלים דיין צונג פון ריידען וועגען מענשען און דערמאָנען וועגען זייערע שלעכטע מעשים און טאַדלען זיי. און אויף דעם זאָגט דוד המלך אין תהלים: "תשב באחיך תדבר" — דו זיצסט אין געזעל־שאַפט פון מענשען און בערעדסט דיין ברודער, דיין חבר.

ווען מען רעדט א סך ברענגט עס צו זאָגען ליגענס, ריידען פאַלשע רייד און פאַלש אָדער אומזיסט שווערען, וואָס אויף דעם זאָגט די תורה: "כי לא ינקה ה'" — גאָט וועט ניט רייניגען, וועט ניט שנעקען דעם פאַלש שווערער. א געוויסער פרומער מאַן האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים: "די תורה האָט אונז מתיר געמאַכט צו שווערען מיט גאָט'ס נאָמען אויף אן אמת, דאַך וועל איך אייך אן עצה געבען אז איהר זאָלט ניט שווערען ניט אויף אן אמת און ניט אויף שקר. זאָגט "יאָ" אָדער "ניט" אָהן שבועות."

דאָס קאַמפּאַנירען זיך מיט מענשען קען ברענגען צו גאוה. צווישען מענשען וויל מען זיך אויספּיינען, ציינט מען ארויס שטאָלץ. דאָס ברענגט אויך צו לצנות, אָפּשפּאָטען פון אנדערע און אָפּשוואַכונג פון יראת ה'. בעת מען פאַרברענגט מיט קאַמפּאַני, בעת מען ציהט אן ברייטע שמועסען, קען מען אַמאָל איינע פאַר די אנדערע מגלה זיין פערזענליכע סודות און פאַר־אורזאַכען שאַדען צו זיך אליין. אַמאָל קען דאָס ברייגגען צו חניפה און צו זוכען קויפען זיך א נאָמען, דערצעהלען גוטעס וואָס מען האָט אויפגעטהאָן, כדי צו קריגען א שם אַלס גוטע און פרומע לייט. אַמאָל ברייגגט עס מענשען צו בע־ריהמען זיך אפילו מיט זאַכען וואָס זיי האָבען גאָרניט געטהאָן אָדער מיט קענט־ניס און חכמות וואָס זיי בעזיצען גאָרניט.

דאָס אויסמיידען געזעלשאַפט האָט נאָך א מעלה. יעדער מענש איז מחויב צו לערנען אנדערע טהאָן גוטעס און זיי אָפּווענדען פון שלעכטעס, אזוי ווי די תורה זאָגט: "הוכח תוכיח את עמיתך" — דו זאָלסט שטראָפען, דו זאָלסט אויפצייגען דיין חבר וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט, און דאָס קען געטהאָן ווערען אויף דרייערליי אופנים: אָנגרייפען דעם זינדיגען מיט די הענד, בעשטראָפען איהם קערפּערליך, אזוי ווי פנחס הכהן האָט געטהאָן צו זמרי און כזבי, ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער סדרה בלק; שטראָפען מיט רייד, אזוי ווי משה רבנו האָט געזאָגט צום מצרי וואָס האָט געשלאָגען א אידען: "רשע למה תכה רעך" — רשע, שלעכטער מענש, וואָרום שלאָגסטו דיין חבר? און דורך פעראַכטען דעם שלעכטען מענשען אין הארצען, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "שנאתי קהל מרעים" — איך האָט פיינט פערזאַמלונגען פון שלעכ־טע מענשען. פאָלגליך, איז אויב נור מען קען, אויף וואָס פאַר אן אופן ניט איז, אָפּהאַלטען איינעם פון זינד איז מען דאָס מחויב צו טהאָן. דעריבער, אויב מען געפינט זיך אין קאַמפּאַני צווישען מענשען, קען אַמאָל זיין, אז מען זעהט

פון ווען מען אז עולה און מען פערשווייגט עס און דאס איז א זינד; ווען אבער מען מיידט אויס געזעלשאפט און מען לעבט אין איינזאמהייט, פאלט ארונטער דער חוב פון „הוכח תוכיח" און מען איז זיכער פון אן עבירה. און מקים זיין די מצוה פון "הוכח תוכיח" ווי געהעריג איז, איז ניט אזוי לייכט און ניט אימער קען מען יוצא זיין אין דעם פרט. דעריבער איז גלייכער אז מען איז גאר אין גאנצען פטור פון דיעזער מצוה.

און ווייטער איז דאס קאמפאנירען זיך מיט מענשען אפטמאל ניט גוט, ווייל מען ווערט צוטומעלט און מען פערלירט דעם שכל און מען קען זיך ניט בעראטהען מיט זיך אליין ווענען אייגענע אנגעלעגענהייטען. אמאל לערענט מען זיך פון זיי אפ שלעכטע זיטען; אבער אז מען איז אליין, איז מען מעהר מיושב'דיג, מען קען יעדע זאך ריכטיג בעטראכטען און מען האט ניט פון ווענען אפצולערנען זיך צו טהאן וואס מען דארף ניט אדער עס פאסט ניט. דעריבער האבען אונזערע אלטע חכמים געזאגט אין פרקי אבות: "שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם" — דאס ריידען צופיעל מיט קינדער און דאס זיצען אין געזעלשאפט פון עמי הארצים, פון פערגרעבטע מענשען נעהמען אוועק דעם מענשען פון דער וועלט.

דער כלל איז, אז דאס רוב עבירות ווערען בעגאנגען דורך צוויי, ווי למשל: זנות, שווינדעל אין מסחר, פאלש שווערען, פאלש עדות זאגען און אלע עבירות וואס ווערען געטהאן מיט'ן צונג, ווי לשון הרע און דאס גלייכען, קען א מענש ניט עובר זיין מיט זיך אליין, נור אין געזעלשאפט וויניגסטענס מיט נאך איין מענשען. ווען אבער מען איז אליין, אפגעזונדערט פון מענשען, איז מען זיכער, אז מען וועט ניט עובר זיין אויף די אלע עבירות און דאס ברייננט דעם מענשען צו גוטע און שעהנע מדות. און עס איז שוין געזאגט געווארען אז דער הויפט צייל, דער הויפט יסוד פון א ריינע הארץ איז דאס ליעב האבען איינזאמקייט.

דעריבער היט זיך, ברודער, אז בעת דו ביזט אליין זאל דיר דער יצר הרע ניט אריינגעבען קיין חשק צו זוכען געזעלשאפט און לייטע מיט וועמען צו קאמפאנירען זיך. און אז דו וועסט אנגעהמען די מדה פון בדידות, פון איינזאמ־קייט, זאלסטו פארזיכטיג זיין ניט צו האבען דעם טעות און אויך אויסמיידען די געזעלשאפט פון לערנער, גאטספארכטיגע און גוטע און פרומע לייט. דו זאלסט זיך ניט לאזען איינריידען פון יצר הרע, אז בדידות, איינזאמקייט דארף זיין פאלקאם און ניט קאמפאנירען זיך מיט קיינעם, ווייל דאס איז ניט אזוי. מיט לומדי תורה און גוטע און פרומע לייט דארף מען זיך דוקא יא קאמפאנירען, ווייל דאס פיהרט צו גוטעס, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט מיט קלוגע, דער וואס קאמפאנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און די חז"ל האבען געזאגט: "קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים טוב להם וטוב לעולם" — א צוזאמענקונפט פון רשעים איז שלעכט פאר זיי און שלעכט פאר דער וועלט און א צוזאמענקונפט פון צדיקים איז גוט פאר זיי און גוט פאר דער וועלט. אין אן אנדער פלאץ האבען די חז"ל געזאגט: "יהי ביתך בית ועד לחכמים" — דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס פלאץ פאר חכמים. אין מלאכי זאגט א פסוק: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע" — דאמאלס האבען זיך גאטספארכטיגע צוזאמענגערעדט איינע מיט די אנדערע און גאט האט געהערט און אנגענומען זייערע רייד. דערפון זעהט מען, אז די געזעלשאפט פון צדיקים דארף מען ניט און מען טאר ניט

אויסמיידען, און דאָס וואָס איך האָב געזאָגט, אז מען דארף זיך דערווייטערען פון חברותא, פון קאָמפּאַני, איז דאָס געמיינט צוזאמענקינפטע פון ניט גוטע און פרומע לייט.

פּרק ז׳

אכצעהנטעס, דארף א מענש האָבען מיט זיך אליין א רעכענונג בעת עס קומט אהם אָן א געפיהל פון גאוה; בעת ער הויבט אָן צו דענקען אז ער איז גרעסער אָדער חשוב׳ער פון אנדערע און ער פערלאַנגט דעריבער צו געניסען אויף דער וועלט אזעלכעס וואָס עס געהער גאַרניט צו איהם. ווען עס קומען איהם אָן אזעלכע געדאנקען, דארף ער בעטראכטען זיין ווירדע צווישען די בעשעפע־ניסען און ער וועט דאן וויסען ווי קליין און נישטיג ער איז, און וואָס פאר א קליינע ראָלע ער שפּיעלט צווישען אַלעם וואָס גאָט האָט באַשאַפען. אזוי ווי איך האָב שוין ערקלעהרט אין זעקסטען שער פון דיעזען ספר.

דאן דארף ער זיך אין זינען נעהמען, אז כאָטש ער פערנעהמט א קליינעם פּלאַץ אין דער שאַפונג, האָט דער בעשעפער איהם צוגעטיילט די גדולה צו זיין דער מושל איבער די אנדערע לעבעדיגע זאכען, וואקסונגען, מעטאלען און מינע־ראַלען, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: ״תמשילהו במעשי ידיך״ — דו, גאָט, האָסט דעם מענשען געמאכט געוועלטיגען איבער די שאַפונג פון דיינע הענד. אויסער דעם האָט גאָט דעם מענשען געמאַכט צו וויסען די געזעצע פון זיין תורה און האָט איהם געגעבען שכל צו פערשטעהן אויבערשטע און אונ־טערשטע, אָדער הימעלשע און ערדישע סודות פון דער וועלט. דער מענש, הייסט עס, קען משיג זיין די לעהרען פון אסטראָנאָמיע, פון דעם גאנג פון שטערען און פּלאנעטען, און פערבאָרגענע זאכען אויף דער ערד און אין דער ערד. און דערצו פערשטעהט ער צו דאנקען און לויבען זיין בעשעפער, רופען צו איהם אין צייט ווען איהם איז שלעכט, ווען ער ווערט בעגעגענט פון צרות אויף דער וועלט. און דורך די הילף פון גאָט טהוט דער מענש אויף וואונדערליכע זאכען, און נאָך פיעלע טובות, קערפּערליכע און גייסטיגע, וואָס גאָט טהוט מיט איינצעלנע מענשען און מיט׳ן כלל, וועלכע עס וואָלט פערנומען פיעל פּלאַץ אויסצורעכענען.

און בעדענק זיך, ברודער, ווי קליין דיין ווירדע איז אויף דער וועלט, ווי נידעריג דיינע אויפפיהרונגען זיינען, און דאָך האָט דיך גאָט גרויס געמאכט און דערהויבען, כאָטש ער דארף צו דיר ניט אָנקומען און דו דארפסט יאָ אָנקומען צו זיין השגחה און הילף. בעטראכט דאָס אַלעס און שאנעווע די קרוין וואָס גאָט האָט דיך בעקרוינט און די דערהויבענקייט וואָס ער האָט דיך דערהויבען דאָ אויף דער וועלט און האָט נאָך פאר דיר בעהאַלטען גרויסע בעלוינונג לעולם הבא, און בעהעפט זיך אין גאָטס דיענסט און דאנק איהם און לויב איהם שטענדיג.

און דאָס וואָס גאָט האָט דיך מיט זיין גוטסקייט און גנאַדען דערהויבען זאָל דיך ניט ברייגען צו האַלטען זיך גרויס און שטאָלצירען, מיינענדיג אז דו ביזט צו אַלעם בערעכטיגט און עס קומט דיר אַלעס על פּי דין. דו דארפסט אין זינען האָבען אז לויט דיין ווירדע האָסטו דאָס ניט פערדיענט, און זיין א נכנע און אָן עניו, אָן אונטערטעניגער און א נידערגעפאַלענער, אזוי ווי א שוואכער,

נידעריגער דיענער צו זיין ווירטה, וועלכער טהוט מיט איהם חסד און הויבט איהם אויף צו א הויכער שטופע. דער מענש דארף ניט און טאָר ניט זיין געהויבען צוליעב זיין חשיבות אויף דער וועלט, און ער דארף זיך ניט מאכען קיין געוואוינהייט צו בעטען און פערלאנגען ניט וויסענדיג זיכער וואס עס איז פאר איהם גוט און וואס עס איז ניט גוט. אין דעם פּרט דארף ער זיך פערלאָזען אויף גאָט און האָבען אין איהם בטחון אז ער טהוט אלעס פון זיין טובה וועגען.

מען דערצעהלט אויף א געוויסען צדיק, אז צום סוף פון זיין דאוונען פלעגט ער זאָגען:

מיין גאָט, דאָס וואָס איך וואג, דאָס וואָס איך שטעל זיך אונטער צו בעטען ביי דיר, איז ניט מחמת איך בין נאריש און וויים ניט ווי קליין איך בין און ווי גרויס דו ביזט. איך וויים דוקא אז דו ביזט גרויס און ערהאבען און איך בין צו קליין און מבוזה צו פערלאנגען עטוואָס פון דיר און לויבען דיין הייליגען נאָמען וואָס איז געהייליגט אין דער וועלט פון די הייליגע מלאכים; אָבער איך וואג צו טהאָן דאָס, ווייל דו האָסט מיך דערהויבען מיט דיין געבאָט, מיט דיין אָנזאָגען מיר אז איך זאָל דיך רופען, אז איך זאָל ביי דיר בעטען, און דו האָסט מיר ערלויבט צו לויבען דיין הויכען נאָמען לויט ווי איך בעגרייף דיך און לויט איך וויים און פערשטעה דיין כבוד. דערמיט צייג איך ארויס מיין קנעכטשאפט צו דיר און מיין ערנידערונג פאר דיר. און דו, גאָט, ווייסט דאָך וואָס עס איז גוט פאר מיר, מיין איך ניט מיט מיין תפלה אויפמערקזאם צו מאכען דיר וואָס מיר פעהלט, וואָס איך דארף, ווייל דאָס ווייסטו בעסער פון מיר. איך בעט נור ביי דיר, כדי איך זאָל פיהלען און ניט פערגעסען אז איך מוז צו דיר אָנקומען און פערשטארקען מיין בטחון אין דיר. און אויב מיין נארישקייט וועט מיך ברייגען צו פערלאנגען פון דיר אזעלכעס וואָס איז פאר מיר ניט גוט און עס וועט מיר קיינע נוצען בריינגען, וויים איך אז דיין בחירה, דיין אויסוואהל איז בעסער פון מיינע און איך פערלאָז זיך מיט אלע מיינע אנגעלעגענהייטען אויף דיין גזירה, אויף דיין הימעלשער בעשטימונג. אזוי ווי דוד המלך ע״ה האָט געזאָגט אין תהלים: ״ה׳ לא גבה לבי ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני״ — גאָט, מיין הארץ איז ניט הויך, איך האָב אין זיך קיין גאוה און איך בין ניט נעגאנגען, איך האָב ביי זיך ניט בעשטימט זאכען וואָס זיינען צו הויך און פערבאָרגען פון מיין שכל, נור איך האָב זיך פערלאָזט אויף דיר גאָט, אז דו וועסט אלעס טהאָן פון מיין טובה וועגען.

דער נייינצעהנטער חשבון וואָס א מענש דארף האָבען מיט זיין זעעלע איז: ווען דער בעשעפער איז איהם מציל פון בייזע בעגעגניסען, צרות, קראנקהייטען און אנדערע שלעכטע געשעהעניסען, ווי תפיסה, הונגער, דורשט, קעלט, היץ, סם המות, ווילדע חיות, משוגעת, דאָס פערלירען וועלכע עס איז חושים, ווי טויבקייט, בלינדקייט און אנדערע געשעהעניסען וואָס קענען געשעהן מיט א מענשען, און גאָט בעשירמט איהם פון דעם, כאָטש ער איז אפשר ווערטה און האָט פערדיענט אז דאָס זאָל אויף איהם קומען פאר זיינע פריהעריגע חטאים, וואָס ער איז בעגאנגען נעגען דעם באשעפער, און פאר פערצאכטען זיינע רייד און ניט תשובה טהאָן אויף די זינד און ניט דאנקען און לויבען איהם פאר זיינע שטענדיגע חסדים און טובות.

ווען דער קלוגער מענש וועט, בעת ער ווערט נצול פון וועלכע עס איז צרה, דאָס גוט בעטראכטען; ווען ער וועט זיך בעדענקען ווי אזוי גאָט שטעלט מענ־

שען צו פראבע דורך ברענגען אויף זיי פגעים רעים און דורך בעשירמען פון זיי, כאטש מען איז דאס ניט ווערטה — אז ער וועט דאס האבען אויף'ן רעיון, וועט ער דאנקען גאט פאר זיינע גענאדען און וועט תשובה טהאן און בעטען ביי גאט פערצייהונג אויף זיינע זינד, אויף וועלכע גאט האט לאנג געווארט צו שטראפען איהם, און ער וועט זיך פלייסיג נעהמען צו דיענען גאט, כדי אויסצומיידען זיין שטראף, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "והיה אם שמוע תשמע, והסיר ה' ממך כל חולי" — אז דו וועסט הערען גאט'ס קול, אז דו וועסט איהם פאלגען און דיענען, וועט גאט פון דיר אפטהאן אלע קראנקהייטען און צרות. און איינער פון אונזערע פארצייטיגע חכמים האט געזאגט: "אין ערוד ממית אלא החטא ממית" — ניט די גיפטיגע שלאנג טויטעט, נור די זינד טויטעט. ד"ה, אז דעם וואס זינדיגט ניט איז גאט מציל פון בייזע שלאנגען און אנדערע פגעים רעים. און דוד המלך ע"ה זאגט אין תהלים: "על שחל ופתן תדרוך" — ווען דו וועסט ניט זינדיג זיין, וועסטו טרעטען אויף בייזע, גיפטיגע שלאנגען און זיי וועלען אויף דיר קיין שליטה ניט האבען.

דער צוואנציגסטען חשבון הנפש איז דיעזער: ווען א מענש האט געלט, דארף ער מיט זיך א חשבון האבען אויף וואס פאר אן אופן ער האט דאס געלד ערווארבען, אפשר ניט אויף אן עהרליכען שטייגער. ער דארף זיך אויך בערעכנען אויב ער האט פון דעם געלד גענוג אויסגעגעבען פון גאטס וועגען און אויב ער האט מענשען בעצאהלט וואס זיי קומט. ער זאל ניט דענקען אז גאט האט איהם געגעבען געלד נור פאר איהם אליין, פאר זיין אייגענעם געברויך און גענוס. ער דארף וויסען, אז דאס איז איהם געגעבען געווארען בלויז אלס פקדון, אלס בעהעלטנים וואס ער קען האלטען נור כל זמן גאט וויל און ער קען דאס ביי איהם אוועקנעהמען צו יעדער צייט. אז דער מענש וועט האבען מיט זיך דיעזען חשבון, וועט ער קיינמאל קיין מורא האבען פאר א שלעכטע צייט ווען ער וועט פעראָרימט ווערען, ווייל וואס קען דאס איהם קימערען ווען דער פרעמדער פקדון וועט פון איהם אוועקגענומען ווערען? און אויב דאס געלד וועט ביי איהם פערבלייבען וועט ער דאנקען דעם בעשעפער און וועט איהם לויבען, און וועט ער עס פערליערען, וועט ער אויך צופריעדען זיין און וועט אננעהמען גאטס גזירה פאר גוט.

דער דאזיגער חשבון הנפש וועט ברענגען דעם מענשען צו מאכען איהם לייכט צו בענוצען זיין געלד פאר די דיענסט פון בורא יתברך. עס וועט איהם ניט אנקומען שווער אויסצוגעבען געלד אויף א דבר מצוה, ווייל דאס וועט דאך הייסען אפגעבען דאס וואס מען האט איהם אנפערטרויט. און ער וועט ניט מקנא זיין דעם רייכערען פאר איהם און ער וועט ניט פעראכטען דעם ארימען צוליעב זיין ארימקייט. דאס געלד וועט ביי איהם זיין איינס פון די אורזאכען צו פערשטארקען אין איהם מדות טובות און צו דערוויטערען איהם פון מאוס'ע זיטען, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כבד את ה' מהונך" — גיב גאט כבוד, שענק איהם עהרע פון דיין פערמעגען. און אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: "מלוה ה' חונן דל" — דער וואס איז מילד צו אן ארימאן, דער וואס שטיצט איהם, איז אזוי ווי ער ליהט געלד צו גאט.

דער איין און צוואנציגסטער זעעלע חשבון בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף מיט זיך אליין אויסרעכנען ווי וויט ער האט ביכולת צו דיענען גאט, און ער דארף זיך איינגעוואוינען אין דעם און דאס שטענדיג אין זינען

האָבען און זיך סטארען און פלייסען צו טהאָן גוטעס לויט זיין מעגליכקייט, ביז דאָס וועט ביי איהם ווערען א נאטור זאך. נאכהער זאָל ער זיך בעמיהען נאָך מעהר און נאָך מעהר און ער זאָל דערצו חשק האָבען, שטענדיג האָבען דאָס אין זינען און בעטען ביי גאָט אז ער זאָל איהם העלפען און שטארקען צו טהאָן נאָך מעהר ווי זיין מעגליכקייט, ער זאָל וויסען מעהר און טהאָן מעהר.

אז ער וועט עס שטענדיג ערנסט אין זינען האָבען, וועט איהם גאָט העלפען אז זיין וואונש זאָל ערפילט ווערען און ער וועט פאר איהם עפענען די טויערען פון זיין וויסען און ער וועט שטארקען זיין שכל און זיינע גליעדער נאָכצוקומען זיינע פערזאַגען נאָך מעהר ווי ער, דער מענש, האָט ביכולת שטופע נאָך שטופע, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: ״אני ה׳ מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך״ — איך גאָט לערען דיך צו גוטען, איך מאך דיך טרעטען אין דעם ריכטיגען וועג וואָס דו דארפסט געהן. דאָס איז אלץ איינס ווי איינער לערענט זיך א געוויסע מלאכה, איז אָנפאנגס לערענט ער נאָר טיילען פון דער ארבייט וואָס זיינען איהם לייכט איבערצונעהמען, כאָטש ער וואָלט לכתחילה געקענט טהאָן אין דער זאך מעהר. ווען אָבער ער ארבייט זיך איין אין דעם און ווערט צוגעוואוינט צו דער ארַבייט, בעגרייפט ער אליין אזעלכעס וואָס מען האָט איהם גאָרניט געלערענט.

און אזוי איז אויך אין לערנען וועלכע ניט איז חכמה. לאָמיר נעהמען, למשל, די חכמות השיעור (געאָמעטריע), פאנגט מען עס אָן מיט ניט קיין שווערע פּראָבלעמען, וואָס ליגען זיך לייכט אויף׳ן שכל. שפּעטער אָבער, ווען ער טהוט זיך אריין אין דער זאך און איז פלייסיג אין זיין לערנען העלפט גאָט דעם תלמיד און זיין שכל ווערט פון זיך אליין שארפער און ער לערענט די זאך אוים גרינדליך. פון איין זאך פערשטעהט ער אנדערע זאכען און ער טהוט אויף וואונדער, עפּעס אזוי ווי דורך א נבואה וואָס קומט פון גאָט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע חכמות וואָס א מענַש לערענט. ווארום ווען איינער טהוט זיך אריין אין א חכמה זאך בעקומט ער א הימעלשען גייסטיגען כה, וואָס א מענש האָט קיין מאכט צו געבען איהם. דעריבער האָבען אונזערע רבנים ז״ל געזאָגט: „חכם עדיף מנביא״ — א חכם איז בעסער פון א נביא. און אליהוא זאָגט אין איוב: ״אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם״ — דאָס איז א גייסט אין מענשען און גאָט׳ס אָטהעם גיט זיי פערשטאנד.

און וויבאלד די הויפּט זאך ביי אלע מלאכות און חכמות איז דער שכל, די געטליכע קראפט וואָס ברייננט דעם תלמיד צו פאָלקאָמענהייט אין דער זאך וואָס ער לערענט, דארפסטו, ברודער, פערשטעהן אז דער עיקר כונה פון די מצוות וואָס א מענש טהוט מיט זיין קערפּער, מיט זיינע גליעדער איז, כדי דאָס מקים זיין די דאָזיגע מצוות זאָל דעם מענשען ברענגען צו די הערצליכע מצוות, צו די מצוות וואָס מען איז מקים מיט דער מחשבה, מיט׳ן געדאנק, ווייל דאָס איז דער הויפּט אויפהאלט פון גאָטעס דיענסט און זיי, די הערצליכע מצוות, זיינען דער עיקר פון דער תורה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: ״את ה׳ אלהיך תירא״ — פאר גאָט דיין גאָט זאָלסטו מורא האָבען. אן אנדער פסוק זאָגט: ״כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו״ — די זאך, דער ענין התורה והעבודה, איז זעהר נאָהענט צו דיר צו טהאָן עס מיט דיין מויל און הארץ. די תורה זאָגט אויך ״ואהבת״, דו זאָלסט גאָט ליעב האָבען.

און ליעב האָבען איז אויך ניט א זאך וואָס מען קען טהאָן מיט די אברים, נור מיט'ן הארץ, מיט דער מחשבה.

און ווייל די הערצליכע מצוות זיינען העכער פון דעם מענשען'ס כח; ווייל גייסטיגעס איז ניט אין זיין נאטור, קען ער די הערצליכע מצוות ניט ריכטיג מקים זיין סיידען ער זאָל זיך אָפּשיידען פון א סך פון זיינע טיערישע תאות און פערטרייבען פון זיך זיינע נאטירליכע נייגונגען. דעריבער האָט איהם גאָט גע־געבען קערפּערליכע מצוות, מצוות וואָס ער דארף טהאָן מיט זיינע גליעדער אזוי ווייט ווי ער האָט ביכולת. דיעזע מצוות שוואכען אָפּ זיינע תאות און עס מאכט איהם לייכטער נאָכצוקומען די הערצליכע מצוות, פארזאָגען, וואָס זיינען שייך צו דער מחשבה, צום גערדאנק.

און אז דער גלויביגער בעמיהט זיך און פלייסט זיך אין מצוות מחשביות אין געדאנק מצוות און טהוט זיי אזוי פיעל ווי מעגליך, עפענט גאָט פאר איהם דעם טויער פון גייסטיגע מעלות און ער קען דערגרייכען נאָך מעהר ווי זיין מעגליכקייט צו דיענען גאָט מיט'ן גוף און מיט דער נשמה, אָפען און פער־באָרגען, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיין הארץ און מיין לייב וועלען לויבען דעם לעבעדיגען גאָט.

דאָס איז גלייך אזוי ווי איינער וואָס האָט פערפלאנצט בוימער און ער האָט די ערד אויסגעארבייט און אויסגערייניגט פון דערנער און ווילדע גראָזען, האָט די בוימער בעוואסערט ווען מען האָט געדארפט, און געטהאָן אנדערע זאכען וואָס נויטיג איז, קען ער האָפען צו גאָט אז עס וועלען וואקסען פּירות. ווען אָבער ער פערנאכלעסיגט און היט די בוימער ניט אָפּ ווי געהעריג איז, קען ער ניט ערוואַרטען אז גאָט וועט איהם געבען פרוכט. אזוי איז אויך מיט דיענען גאָט. אז דער מענש סטארעט זיך און פלייסט זיך אין דעם ווי ווייט מעגליך, וועט איהם גאָט העלפען צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען אריבער זיינע געוועהנליכע מעגליכקייטען. דאָס איז די הימעלשע גוטע פרוכט וואָס גאָט גיט זיינע געליעב־טע דאָ אויף דער וועלט, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: "כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר" — ווער עס איז מקים די תורה פון אָרעמקייט, וועט דער סוף זיין, אז ער וועט זי מקים זיין פון רייכקייט..

און ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת" — דעם מענשען וואָס איז גוט פאר איהם, וואָס האָט ביי איהם לאַסקע האָט גאָט געגעבען חכמה און וויסענשאַפט און רייכטהום.

און די חז"ל האָבען געזאָגט: "תורה מביאה לידי זהירות" — תורה ברייננט דעם מענשען צו זיין גוט און פרום. אז ער לערענט די תורה, בריינגט עס איהם צו זיין אָפּגעהיט פון זינד אפילו ווען די עבירות קומען איהם צו דער האנד. ער רעכענט דאָרט נאָך מדרגות, שטופען אַלץ העכערע און העכערע ביז צו חסידות, וואָס דאָס איז די העכסטע מדרגה, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "אז דברת בחזון לחסידך" — דאמאָלס האָסטו, גאָט, גערעדט מיט נבואה צו דיינע חסידים.

ווען אָבער א מענש פערנאכלעסיגט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען לויט זיינע מעגליכקייט און ער האלט פאר גרינג צו טהאָן דאָס וואָס ער קען, וועט זיך גאָט'ס הילף פון איהם דערווייטערען און ער וועט איהם ניט געבען די מעג־ליכקייט צו דיענען איהם און טהאָן מעשים טובים, אפילו אזעלכע וואָס דער מענש האָט ביכולת צו טהאָן, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "רחוק ה'

מרשעים״ — גאָט איז ווייט פון די רשעים. און ישעיה הנביא זאָגט פון גאָט׳ס וועגען: ״עונותיכם מבדילים״ — אייערע זינד האָבען מיך אָפּגעשיידט פון אייך און איך וועל אייך ניט קומען צו הילף אז איהר זאָלט מיך דיענען.

דעם צוויי און צוואַנציגסטען חשבון הנפש דאַרף דער מענש מיט זיך האָבען אין דעם עניין פון תקון העולם, פון ברייננגען דער וועלט נוצען צוזאַמען מיט אנדערע מענשען, אזוי ווי אקערען, זעען, שניידען תבואה אָדער מסחר׳ן, זאַכען וואָס מענשען טהוען פאַר זיך און פאַר דער טובה פון דער גאַנצער מענשהייט, ווייל אָהן דעם קען די וועלט קיין קיום ניט האָבען. דאַרף אין דיעזען פּרט יעדער איינער זיך בעטראַכטען, אז ער דאַרף די אנדערע מענשען, וואָס העלפען אויפהאַלטען דעם קיום פון דער וועלט אזוי ווי ער, ליעב האָבען. ער דאַרף ליעב האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט ליעב פאַר זיך און פיינט האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט פיינט פאַר זיך. ער דאַרף אויך זיי רחמנות האָבען און אָפּווענדען פון זיי וועלכען עס איז שאַדען לויט זיין מעגליכקייט, אזוי ווי די תורה זאָגט: ״ואהבת לרעך כמוך״ — דו זאָלסט דיין חבר ליעב האָבען אזוי ווי זיך אליין.

דאָס איז גלייך אזוי ווי א גרופּע מענשען לאָזען זיך אוועק אין א ווייטע וועג און זיי האָבען מיט זיך א סך אָקסען אָדער פערד, וואָס פיהרען שווערע משאות, וועלכע מען דאַרף אין געוויסע פּלעצער אויסלאָדען און אנלאָדען. מוזען די לייט זיין גוט איינע צו די אנדערע און העלפען איינער דעם אנדערען. ווען אָבער יעדער איינער וועט זיין פאַר זיך, וועלען דאָס רוב פון זיי מיעד ווערען און וועלען ניט דערגרייכען זייער ציעל. און דעריבער, ברודער, איז די וועלט שווער אויף די מענשען; דעריבער קומט מענשען אָן זייער חיונה אזוי שווער מיט דאָפּעלטע ארבייט, ווייל זיי ווילען זיין אָפּגעזונדערט פאַר זיך און געניסען פון דער וועלט מעהר ווי זיי דאַרפען, מעהר ווי זיי מוזען נויטיג האָבען. און צוליעב דעם, ווייל מענשען בענוגענען זיך ניט און יעדער איינער וויל פאַר זיך אלץ מעהר און מעהר, פעהלט זיי אפילו זייערע נויטווענדיגקייטען און זיי זיינען ניט צופריעדען פון דער וועלט און זיי זיינען מתרעם און בעדויערען וואָס זיי האָבען ניט גענוג אויף זייער אויסקומעניש.

ווען אָבער מענשען וואָלטען זיך בענוגענט מיט בלויז דאָס וואָס זיי מוזען האָבען נויטיג און אלע וואָלטען זיך גלייך געסטאַרעט פאַר די נוצען און וואָהלזיין פון אלעמען, וואָלטען זיי ניט גענדאַרפט אזוי פיעל האָרעווען, אזוי פיעל האָרעווען און יעדער איינער וואָלט געהאַט מעהר ווי ער דאַרף.

און ניט גענוג וואָס מענשען העלפען ניט איינע די אנדערע, שוואַכען זיי נאָך אָפּ איינער דעם צווייטען און לאָזען ניט צו אז אן אנדערער זאָל אויך עפּעס האָבען, און דאָס ברייננגט דערצו אז אלעמען פעהלט און קיינער דערגרייכט ניט זיין פערלאַנג און וואונש.

דעריבער, ברודער, סטאַרע זיך צו האָבען אמת׳ע גוטע פריינד און טרייע חברים וואָס זאָלען דיר העלפען אין דער תורה און אין וועלטליכע זאַכען, זייענדיג טריי צו זיי מיט׳ן גאַנצען האַרצען און מיט א קלאָהרען זינען, און זיי זאָלען דיר זיין בעליעבט אזוי ווי דו ליעבסט זיך אליין. און דו זאָלסט ניט פערטרויען דיינע סודות נור צו דיינע בעסטע און געטרייעסטע פריינד, אזוי ווי בן סירא האָט געזאָגט: ״רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף״ — פיעל פריינד זאָלסטו האָבען, אָבער דיין סוד פערטרוי נור צו איינעם פון טוי-

זענד. און דער חכם זאָגט אין משלי: "שמן וקטורת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש" — אזוי ווי בוימעל און בשמים דערפרעהט דאָס האַרץ, אזוי דערפרעהט די עצה פון אן אמת'ען פריינד, ווען די עצה איז פון פריינד'ס נשמה, ווען זי איז אויס געטריישאַפט און אויפריכטיגקייט.

פּרק ח'

צום דריי און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעלאַנגט דאָס בעטראַכטען די וועלט און אלעס וואָס אין איהר געפינט זיך, פון די קליינע בעשעפעניסען און די גרויסע, די מעלות פון די ערדעוודיגע, די מענשען, די שטופען פון די ברואים אונטען אויף דער ערד און אויבען אין הימעל, די בעוועגונגען פון דער זון, די לבנה, די שטערען און פּלאַנעטען, דאָס פאַלען פון רעגען, דאָס בלאָזען פון ווינד און די אַרט און ווייזע ווי אזוי א קינד ווערט געבוירען. ער דאַרף אויך בעטראַכ־טען די מעהר דעליקאַטנע זאכען, די מעהר וואונדערליכע זאכען פון דעם בע־שעפער, וואָס זיינען מעהר אַנגעזעהן אָדער פערקעהרט — מעהר פערבאָרגען, אָבער זיי ציינען גאָט'ס חכמה, מאכט, גוטע פיהרונג און די אלגעמיינע חסד און רחמים און השגחה אויף זיין שאַפונג.

און דיין געוואוינהייט צו זעהן גאָט'ס וואונדער זאָל דיך ניט פערפיהרען אוועקצומאכען אלעס מיט דער האנד און האלטען עס פאַר גרינג. ווארום דער שטייגער איז, אז ווען מען וויים פון א זאך און מען זעהט עס אָפּט, מעג עס זיין א וואונדערבאַרע זאך, בעוואונדערט מען עס ניט. עס זיינען אפילו דאָ מענשען וואָס בעלאַנגען צו א העכערען, צו אן איידעלערען קלאַס, און דאַך בעוואונדערען זיי, למשל, א לקוי חמה, א לקוי לבנה, אן אויסערגעוועהנליכען שטורם, שטאַר־קע דונערען און בליצען; אָבער זיי בעוואונדערען ניט די זון אויפגאַנג און אונ־טערגאַנג, א געוועהנליכען רעגען, א געוועהנליכען ווינד און דאָס גלייכען, ווייל די ערשטע זעהען זיי ניט אָפּט און די לעצטע איז ביי זיי קיין נייעס און זיי זיינען געוואוינט צו דעם. אזוי בעוואונדערען אויך מענשען די כוואַליעס אויף'ן ים, דאָס שטורמען פון די וואסער, די זאָנדערבאַרע חיות וואָס געפינען זיך דאָרט און זיי בעוואונדערען ניט די טייכען און די קוואַלען וואָס פליסען שטענדיג אַהן אויפהער, אויך צוליעב דעם, ווייל דעם ים זעהען זיי זעלטען און טייכען און קוואַלען זעהען זיי אָפּט.

דעריבער, ברודער, דאַרפסטו מיט זיך האָבען א חשבון הנפש און בעאָב־אַכטען אלעס וואָס דער בורא יתברך האָט בעשאַפען און בעוואונדערען אלעס, הן די זאכען צו וועלכע דו ביזט צוגעוואוינט, הן די זאכען וואָס דו זעהסט זעלטען, אָדער אפילו וואָס דו האָסט ניט געזעהן, נור דו ווייסט אז זיי עקזיסטירען.

און דיין נאַרישקייט זאָל דיך ניט ברייננען דערצו אז דו זאָלסט בעאָבאַכ־טען זאכען אין דיין יוגענד, ווען דו האָסט נאָך קיין שכל אַפּצושאַצען ווי וואונ־דערבאַר זיי זיינען, און ווען דו ווערסט עלטער און דיין שכל ווערט שאַרפער און קלעהרער, זאָלסטו שוין גאַרניט דענקען וועגען דעם. אדרבא, קוק זיך צו און בעטראַכט די זעלבע זאכען אזוי ווי דו זאָלסט זיי קיינמאָל ניט האָבען געזעהן. שטעל זיך פאָר אז דו ביזט פריהער בלינד געווען און איצט זיינען דיינע אויגען אויפגעעפענט געוואָרען און דו זעהסט די זאכען צום ערשטען מאָל. און דו

ווייסט דאָך, ברודער, אז א נאר איז אזוי ווי א בלינדער און אז דער נאר קריגט שכל איז אזוי ווי ער ווערט פון בלינד זעהענדיג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה אויף אדם און חוה: "ותפקחנה עיני שניהם" — זייערע ביידענס אויגען זיינען געעפענט געוואָרען, וואָס עס מיינט, אז זיי זיינען געקומען צום שכל, אָבער בלינד זיינען זיי פריהער אויך ניט געווען.

אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו שטענדיג בעוואונדערען גאָט'ס שאפונג און קיין זאך וועט ניט זיין קליין אין דיינע אויגען.

און דו זאָלסט ניט פערנאכלעסיגען צו דערמאָהנען דיינע גייסטיגע געפיהלען זיי זאָלען זיך די מיה נעהמען און בעזייטיגען דיינע נארישקייטען, וועסטו דאמאָלס זעהן און אנערקענען די וואונדער פון בורא יתברך, וואָס דו האסט פריהער ניט געוואוסט און ניט פערשטאנען, אזוי ווי א געוויסער חכם האָט געזאָגט: "די הערצער פון קלוגע האָבען אויגען און זיי זעהען וואָס די נארען זעהען ניט", און אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שאו מרום עיניכם" — איהר וועט ווייסען, איהר וועט פערשטעהן גאָט'ס וואונדער, ווען איהר וועט אויפהויבען אייערע אויגען צום הימעל און בעטראכטען וואָס פאר א זעלטענע קונץ עס ליגט אין די שאפונג.

דער פיער און צוואנציגסטער זעלע רעכענונג בעשטעהט אין דעם, אז דו זאָלסט מיט זיך אליין א חשבון האָבען און אויפפאָדערען דיין אייגענעם נפש, דיין אייגענעם שכל, אז ער זאָל פאר דיר ענטדעקען אלעם וואָס ער ווייס און בעגרייפט וועגען גאָט, זיין תורה, די רייד פון אונזערע פארצייטיגע חכמים און זייערע רעטעניסען, די ענינים וואָס זיינען שווער צו פערשטעהן. פאָדער אויך אויף דיין שכל ער זאָל דיך לערנען און געבען מעהר צו פערשטעהן דעם ענין פון די תפלות וואָס דו האסט אמאָל געלערענט. די אלע זאכען דארפסטו גוט בעטראכטען, כדי צו וויסען ווי אזוי אָנצוגעהן ווייטער אין די ענינים פון עבודת הבורא.

ווארום איידעלע, דעליקאטנע זאכען האָבען ניט איינעם און דעם זעלבען פנים, איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן. ביי דעם וואָס דער שכל איז שוואך און ביי דעם וואָס בעזיצט א שטארקערען, א שארפערען שכל. דער טעמפּער מח פערשטעהט עס אנדערש און דער שארפער — אנדערש. און וואָס מעהר שכל א מענש האָט, אלץ ווערען איהם טיעפע און דעליקאטנע ענינים קלעהרער און קלעהרער. דעריבער בענוגען זיך ניט דערמיט וואָס עס איז פערבליבען אין דיין הארץ אָדער אין דיין מח פון דיין אמאָליגען לערנען די שווערע אונדייטליכע ענינים, נור ווען דו קריגסט מעהר שכל, דארפסטו זיך אָנפאנגען גריבלען אויף דאָס ניי און לערנען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט גאָט'ס תורה און די רייד פון די נביאים אזוי ווי אזעלכער וואָס האָט עס גאָר קיינמאָל ניט געלערענט.

און דו דארפסט זיך נעהמען די מיה און געוואוינען זיך אויסטייטשען און גוט פערשטעהן זייערע ווערטער, אויסדריקע און מיינונגען, וואָס מען קען פון ווערטער און פסוקים אויסדרינגען, וואָס עס איז פשוט ווי עס שטעהט געשריבען און וואו עס זיינען בעהאלטען געוויסע כונות, וואָס עס זיינען אָפענע זאכען און וואָס פערבאָרגענע, וואָס א מענש קען פערשטעהן מיט'ן שכל און וואָס ער קען ניט משיג זיין.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן מיט תפלות און שבחים צו גאָט. אין דעם זאָלסטו זיך אויך ניט פוילען צו בעטראכטען גוט יעדעס וואָרט, זייערע בע-

דיטונגען און צו וואָס זיי ציעלען, כדי ווען דו וועסטריידען פאר דיין גאָט זאָלסטו וויסען וואָס דו רעדסט און וואָס דו פערלאַנגסט. דו זאָלסט אין דיזען פּרט ניט זיין ווי א יונגער אינגעל און ניט ארויסריידען סתם ווערטער וואָס קומען אויף'ן צונג ניט אכטענדיג ווי אזוי זיי ווערען ארויסגעשפּראָכען און ניט וויסענדיג געגוי זייער בעדייטונג. מיר האָבען שוין פריהער גענוג גערעדט וועגען דיזען ענין און עס איז איבעריג אָנצוציהען איצט א סך רייד וועגען דעם.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן ווען דו לערענסט די ספרים פון חכמים און קבלה, די טראַדיציעס וואָס ווערען איבערגענומען פון דור צו דור. דו דאַרפסט אין דעם אויך צולייגען דיין מח, און ווען אפילו א זאַך קומט ביי דיר ניט אויס אזוי ריכטיג, זאָלסטו זיי, די חכמים און די שעפער פון די טראַדיציעס, דן זיין לזכות. דו זאָלסט זיי ניט בעשולדיגען, אַז זיי האָבען ניט ריכטיג געזאָגט, נור אָנהענגען אַז דו פערשטעהסט זיי ניט אקוראַט, און פאָדער אויף דיין שכל ער זאָל דיר די זאַך פּינקטליכער ערקלעהרען. דו מעגסט שוין האָבען די זאַך פיעל מאָל געלערנט, שטעלט זיך פאַר אז דו פאַנגסט עס איצט אָן און גריבעל זיך אין דעם צו וויסען און פערשטעהן וואָס מעהר.

און די זאַך וואָס וועט ביי דיר קלאָהר ווערען, זאָלסטו געדענקען און דאָס וואָס וועט ביי דיר פערבלייבען אין ספק, זאָלסטו ניט דורכלאָזען, נור נאָכפרעגען און נאָכפאָרשען וועגען דעם ביי די חכמים, ביי די לערנער פון דיין צייט, אָבער ניט אויבערפלעכליך ווי איינער וואָס הויבט אָן לערנען א זאַך, נור מיט מעהר אויפמערקזאמקייט, מיט מעהר פערטיעפען זיך אין דעם ענין.

אז דו וועסט זיך אזוי נוהג זיין, וועסטו דערגעהן די סודות פון דער תורה און די סודות פון די חכמים מעהר ווי דו האָסט געקענט משיג זיין אין אָנפאַנג פון דיין לערנען.

און זאָל דיין גאוה דיך ניט ברייגגען צו דענקען, אז דו ביזט שוין א פער־טיגער חכם פון דיין יוגענד און דו דאַרפסט שוין ניט לערנען מעהר און וויסען מעהר. עס זאָל דיר אויף'ן זינען ניט ארויפקומען אז דו ווייסט שוין אַלעס, ווייל דאָס ווייל דיר אזוי דער יצר הרע איינשמועסען, כדי צו מאַכען דיר פויל און אָפּווענדען דיר פון נאָכפאָרשען און נאָכזוכען צו דערגעהן זאכען אויף ריכטיג. אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "חכם עצל בעיניו" — דעם פוילען דאַכט זיך אז ער איז א חכם, אז עס פעהלט איהם גאַרניט אין לערנען און וויסען. אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט ער דאָרט: "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" — אז דו זעהסט איינעם וואָס אין זיינע אויגען איז ער א חכם, קען מען אויף'ן נאַרר לייגען מעהר האָפנונג ווי אויף איהם. ווארום דער ערשטער וויל שוין מעהר ניט לערנען און זוכען צו דערגעהן עפּעס, און דער צווייטער, וואָס ווייס אז ער איז אומוויסענד, סטאַרעט זיך צו לערנען און דערוויסען זיך וואָס מעהר.

אין קהלת איז דאָ א פּסוק: "החכם עיניו בראשו" — ביים חכם זיינען די אויגען אין קאָפּ, דאָס מיינט צו זאָגען בדרך מליצה, אז דער קלוגער, דער פער־שטענדיגער מענש קוקט אויף'ן קאָפּ, אויף'ן אָנפאַנג, אויף דעם וואָס ער האָט פריהער אויפגעטהאָן אין די ענינים פון דער תורה און די וועלט און ער בע־דענקט זיך און בעטראַכט וואָס ער האָט נאָך פערפעהלט און סטאַרעט זיך אויס־צובעסערען זיינע פעהלערן. דער נאַר אָבער קוקט ניט אויף צוריק, אויף זיין

פערגאנגענהייט. ער איז אזוי ווי איינער וואָס געהט אין וועג אין א פינסטערער נאכט, קוקט ער זיך ניט ארום הינטער זיך צו וויסען וויפיעל ער איז אפּגעגאנ־גען, ווייל ער וועט דאָס סאי ווי סאי ניט זעהן. ער האָט נור אין זינען צו פּטור'ן זיין גאנג און דאָס אָפּגעגאנגענע קימערט איהם ניט. און אויף דעם זאָגט דער חכם: "והכסיל בחושך ילך" — דער נארר געהט אין דער פינסטער. און ער פערגלייכט דאָרט חכמה צו ליכטיגקייט און נארישקייט, אומוויסענהייט צו פינסטערנים און זאָגט: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" — איך זעה איין, אז חכמה איז בעסער פון נארישקייט ווי ליכט איז בעסער פון פינסטערניש.

דער פינף און צוואנציגסטער חשבון וואָס א מענש דאַרף האָבען מיט זיך איז: אויף ווי ווייט ער איז אריינגעטהאָן אין עולם הזה און אויף ווי ווייט זיין ליעבשאפט צו וועלטליכע תאות איז שטארקער פון די ליעבשאפט וואָס ער פיהלט צו עולם הבא. און וויסענדיג דאָס, דאַרף ער זיך בעמיהען ארויסצוציהען פון זיין הארצען די ליעבע און לוסט צו עולם הזה און פערשטארקען זיין ליעבע און לוסט צו עולם הבא. ער וועט דאָס טהאָן, ווען ער וועט זיך אריינטראכטען אין סוף פון דיביידע וועלטען; ווען ער וועט זיך אין זינען נעהמען אז די וועלט איז ניט קיין דויערהאפטע, ניט קיין לאנג עקזיסטירענדע פאר'ן מענשען און יענע וועלט איז א שטענדיגע, אן איביגע, וואָס איז מעהר ווערטה געליעבט צו ווערען.

א געוויסער חכם האָט געזאָגט: אזוי ווי פייער און וואסער קענען ניט געהאלטען ווערען אין איין כלי, אזוי קענען אין הארץ פון גלויביגען ניט עק־זיסטירען צוזאמען ליעבע צו עולם הזה און צו עולם הבא. אנדערע קלוגע לייט האָבען געזאָגט, אז די וועלט און יענע וועלט זיינען אזוי ווי צוויי ווייבער ביי איין מאן, איז ווען דער מאן ליעבט און צערטעלט איינער, ווערט די צווייטע בייז. אזוי, ברודער, איז מיט די צוויי וועלטען. דיין נשמה און דיין גוף דאַרפען ביידע אז מען זאָל פאר זיי זאָרגען און צושטעלען זייערע בעדערפניסע, וואָס זיי מוזען האָבען. און די נשמה נויטיגט זיך מען זאָל איהר איינגעוואוינען אין שעהנע, מאָראלישע זיטען, אין לערנען איהר דברי חכמה און אָפּווענדען איהר פון איהרע טהיערישע תאות. אום אויפצוהאלטען דעם גוף אָבער דאַרף מען איהם בעזאָרגען מיט גוטע שפּייזען, געהעריגע משקאות צום טרינקען, וואשען, באָדען אין אזעלכע וואסער וואָס איז פאר איהם געזונד, און השגחה געבען אויף איהם אז עס זאָל איהם קיין זאך ניט פעהלען. אויב אָבער דו וועסט זיך אין גאנצען אָפּגעבען צו פערזאָרגען דיין גוף, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין נשמה, און אויב וויעדער דו וועסט שענקען דיין גאנצע אויפמערקזאמקייט דיין נשמה, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין גוף, וועלכער קען ניט עקזיסטירען, ווען ער קריגט ניט דאָס וואָס עס געהער צו איהם.

דעריבער דאַרפסטו ביידען ניט פערלאָזען, ניט די נשמה און ניט דעם גוף; אָבער דו מוזט אויף דיין נשמה וואָס האָט אן איביגען קיום מעהר השגחה געבען ווי אויף דיין גוף וואָס ווערט כלה. פערנאכלעסיגען דעם קערפּער אין גאנ־צען און ניט געבען איהם דאָס וואָס ער מוז נויטיג האָבען, זאָלסטו ניט. וואָ־רום אז דו וועסט גאָרניט אכטונג געבען אויף דיין קערפּער, וועט ער אָפּגע־שוואכט ווערען און במילא וועט דאָס אויך ברייגגען שוואכקייט צו דער נשמה. אז א מענש זאָל, למשל, ניט עסען, וועט ער קיין כח האָבען צו דיענען גאָט.

פאַלגליך, מוז א מענש עסן און טרינקען בלויז אויף אויפהאַלטען זיין גוף, ניט צופיעל, מעהר ווי נויטיג איז; אָבער דער נשמה דאַרף ער געבען איהר שפייז, תורה און גוטע מדות, וואָס מעהר. ווען אפילו דיר ווייזט אויס אז עס איז שוין אריבער דיין מעגליכקייט, זאָלסטו זיך אַנשטרענגען צו טהאָן נאָך מעשים טובים. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין צופיעל צדיק און אויך ניט צו קלוג, און ווייטער זאָגט ער דאָרט: "טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח את ידיך" — עס איז גוט אז דו, מענש, זאָלסט זיך האַלטען אַן דיין נשמה און זאָרגען פאַר איהר, אָבער דיין גוף זאָלסטו אויך ניט פערנאַכלעסיגען. דאָס מיינט צו זאָגען, אז א מענש דאַרף ניט זיין עקסטרים, אין גאַנצען אויסגעטהאָן פון דער וועלט אזוי ווי געוויסע צדיקים וואָס זאָגען זיך אין גאַנצען אָפּ פון עולם הזה; א מענש דאַרף זיך ניט פאַרנעהמען צו פיהרען זיך אזוי, טאָמער וועט ער דאָס ניט קענען אויסשטעהן, און ער דאַרף אויך ניט זיין עקסטרים פון דער צווייטער זייט און מאַכען דעם גוף פאַר'ן עיקר און געבען איהם צופיעל תענוגים. אין דעם פּרט דאַרף ער זיך ניט לערנען פון רשעים, פון די לעבע יונגען, וואָס זיינען בלויז אריינגעטהאָן אין וועלטליכע פּערגעניגענס, ווייל דאָס פיהרט ניט צו גוטעס, אזוי ווי דער פסוק זאָגט דאָרט ווייטער: "פּן תמות בלא עתך" — טאָמער וועסטו שטאַרבען פאַר דער צייט, דאָס הייסט: די נשמה, דער איידעלער גייסט, די איידעלע געפיהלען וועלען אָפּשטאַרבען, וועלען פערזונקען ווערען אין דעם ים פון קערפּערליכע תענוגים.

דעריבער זיי ניט עקסטרים און געה מיט'ן מיטעל־וועג. שטאַרק זיך צו זאָרגען פאַר דיין סוף און פון דיעזער וועלט זאָג זיך אויך ניט אָפּ, ווייל פון דיעזער וועלט נעהמסטו שפּייז פאַר יענער וועלט וואָס האָט א קיום און דאָרט איז די אמת'ע רוה, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין" — דיעזע וועלט איז גלייך צו א פאָרהויז אנט־קעגען יענע וועלט. גרייט זיך צו אין פאָרהויז, כדי דו זאָלסט קענען אריינקומען אין פּאַלאַץ, און אזוי האָבען זיך געפיהרט אמאָליגע פרומע לייט וואָס האָבען מורא געהאַט פאַר גאָט.

און וויבאלד אז א מענש דאַרף געהן אויף'ן דרך ממוצע, אויף'ן מיטעל־וועג, טאָ ווארום זאָגט שלמה המלך "ואל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג קלוג, און ער זאָגט ניט "ואל תהי סכל יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג פערנאַרישט? ווען ער דריקט זיך אזוי אויס, וואָלט דאָך דאָס אויך געהאַט די זעלבע מיינונג, אז מען דאַרף זיך פיהרען מיטעלמעסיג? איז דער תירוץ, אז צו חכמה איז ביי אונז דאָ א גרענעץ, וועלכען מען קען ניט איבער־געהן. אין אַלע חכמות וואָס בריינגען אונז צו גאָטעס דיענסט, אָפּהיטען זיינע מצוות און צייגען זיין מאַכט און חכמה, דאַרפען מיר זיך עוסק זיין און מיר זיינען מחויב צו פאָרשען און גריבלען זיך צו דערגעהן אין זיי וואָס מעהר, אזוי ווי איוב זאָגט: "הן יראת ה' היא חכמה" — די מורא פאַר גאָט איז א חכמה, אָדער אין תהלים ווערט געזאָגט: "ראשית חכמה יראת ה'" — דאָס ערשטע פון חכמה, דער הויפּט חכמה איז דאָס מורא האָבען פאַר גאָט, און נאָך עהנליכע פּסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען. חכמות אָבער וואָס האָבען ניט קיין שיכות מיט גאָטעס דיענסט אָדער אנערקענונג פון זיין גרויסקייט און מאַכט, מיט אזעלכע חכמות טאָר מען זיך ניט אָפּגעבען. דעריבער זאָגט ער: "ואל

תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין צופיעל קלוג, דו זאָלסט זיך, הייסט עס, בלויז בעשעפטיגען מיט דער חכמת התורה און עבודת ה', אָבער ניט מעהר. מיט נארישקייט אָבער דאַרף מען זיך גאַרניט אָפּגעבען, אפילו א ביסעל אויך ניט, דעריבער זאָגט ער ניט: "ואל תהי סכל יותר" — ווייל נארישקייט דאַרף מען אפילו א ביסעל אויך ניט געברויכען, דאָס הייסט: זינדיגען דאַרף מען גאַרניט, ווייל א ביסעל זינד קען קאַליע מאַכען א סך גוטע מעלות, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט" — טויטע פליעגען גיבען א שלעכטען גערוך אין שמע־קענדיגען בוימיל, און א ביסעל נארישקייט האָט מעהר געוויכט פון חכמה און כבוד. דאָס מיינט אויסצודריקען, אז א ביסעל נאַרישקייט, א ביסעל זינד דער־שטיקט אין מענשען זיין חכמה און כבוד.

דער זעקס און צוואַנציגסטען חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואָס דער מענש דאַרף זיך פאַרשטעלען, אזוי ווי ער זאָל זיין אונטערוואַרפען א בעפעהל פון מלך, ווי אזוי ער וואָלט אָפּגעהיט דעם בעפעהל אויס מורא פאַר א שטרענ־גע שטראָף. אז ער וועט דאָס אין זינען האָבען קען ניט זיין, אז ער זאָל זיך ניט פיהלען פערפליכטעט נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען, כדי ער זאָל ניט בעשטראָפט ווערען.

און ווי אזוי קען עס א מענש ניט פערשטעהן מיט זיין שכל, אז צווישען די צוויי געבאָט פון מלך און גאָט איז א גרויסער אונטערשיד? ווייס ער ניט אז א בשר ודם קען ניט אזוי לייכט בעשטראָפען אזוי ווי גאָט? ווייס ער ניט, פערשטעהט ער ניט, אז א מלך מוז צוערשט מברר זיין אויב די שולד וואָס ער וואַרפט אויף אימיצען איז א ריכטיגע, און אמאָל קען גאַר דער מלך פערגעסען אָדער ער קען שטאַרבען און דער וואָס האָט זיך פערזינדיגט געגען איהם זאָל פערבלייבען אומבעשטראָפט? און דאָך דאַרף מען א מלך פאָלגען און מורא האָבען פאַר איהם, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "ירא את ה' בני ומלך" — האָב מורא, מיין זוהן, פאַר גאָט און פאַר'ן קעניג. היינט ווי דאַרף מען שוין מורא האָבען פאַר גאָט וואָס פון זיין שטראָף קען מען זיך ניט אויסדרעהען? ווי אזוי שעהמט זיך ניט א מענש מיט פערשטאַנד אַרונטערצוּוואַרפען פון זיך גאָט'ס מורא, בעת ער ווייסט, אז ער, גאָט, קוקט אויף איהם שטענדיג און זעהט וואָס ער טהוט און אפילו וואָס ער טראַכט אין האַרצען? ווי אזוי קען ער זיך אָפּהאַלטען פון תשובה טהאָן אויף זיינע פערגאַנגענע זינד און זיך אָפּהיטען פון ווייטערע זינד, בעת ער ווייס אז קיין זאַך וועט איהם ניט געשענקט ווערען? אויף אזעלכען וואָס בעטראַכט עס ניט זאָגט דוד המלך אין תהלים: "רשע כגבה אפו כל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו" — צוליעב זיין גדלות, צוליעב זיין גאוה, פאַרשטעט דער רשע ניט נאָך און האָט ניט אין זינען גאָט און זיין שטראָף.

פרק ט'

דער זיעבען און צוואַנציגסטער חשבון וואָס א מענש דאַרף מיט זיך האָבען איז: ווען עס קומט אויף איהם עפּעס בייזעס, ווען עס געשעהט עפּעס מיט זיין גוף אָדער מיט זיין פערמעגען אָדער מיט וואָס עס איז וואָס ריהרט איהם אָן צו שלעכטען. אין אזעלכע פעלע דאַרף ער זיך בערעכענען, אז ער דאַרף אלעס אָננעהמען פאַר גוט און ליידען און דולדען און צופריעדען זיין מיט

גאָט׳ס גזירה. ער דאַרף ניט זיין קיין נאַר און בייז זיין דעריבער, אַזוי ווי ישעיה הנביא זאָגט: "וחכיתי לה׳ המסתיר פניו מבית יעקב" — און איך האָב געהאָפט צו גאָט אפילו ווען ער האָט פערבאָרגען זיין פּנים פון יעקב׳ס הויז, פון די אידען. און א מענש דאַרף ניט זיין אַזוי ווי דער וואָס ישעיה זאָגט אויף איהם: "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו" — ווען ער ווערט הונגעריג, ווען עס געהט איהם ניט גוט, ווערט ער אין כעס און לעסטערט זיין קעניג און זיין גאָט.

און וויס, ברודער, אַז פאַר די צעהן נסיונות, וואָס גאָט האָט מיט זיי אויסגעפּרואווט אברהם אבינו, וואָלט מען איהם ניט געלויבט, ווען ער וואָלט זיי ניט אָנגענומען פאַר גוט, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין נחמיה: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו, גאָט, האָסט געפונען אברהם אבינו׳ס האַרץ איבער־געגעבען און געטריי צו דיר. ער האָט אַלעם געטהאָן מיט שמחה, און אפילו ווען גאָט האָט איהם געהייסען מקריב זיין יצחק׳ן, זיין איינציגען זוהן, האָט ער אויך ניט מתרעם געווען אויף גאָט און איז געווען גרייט צו טהאָן דאָס מיט פאַרגעניגען. און די יוצאי מצרים, די אידען וואָס זיינען אַרויס פון מצרים, וואָל־טען ניט געשטראָפט געוואָרען אין דער מדבר, ווען זיי וואָלטען קיין פערדרוס געהאַט אויף גאָט׳ס הנהגה און וואָלטען מיט׳ן גאַנצען האַרצען אַלעם אָנגענו־מען פאַר גוט, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "ולבם לא נכון עמו" — זייער האַרץ איז ניט געווען טריי, אנפערטרויט אין גאָט, אַזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אַז די אידען האָבען זיך אין דער מדבר געבונטעוועט און געוואָלט אומקעהרען זיך צוריק קיין מצרים, און האָט זיי גאָט געגעבען מן, האָבען זיי געוואָלט פלייש, און נאָך אַזעלכע זאכען.

דאָס ליידען, דאָס דולדען, ווען אויף א מענשען קומט עפּעס שלעכטעס, איז זעהר א גוטע מדה. אָבער דאָס ליידען און דולדען דאַרף ניט זיין איבער געוואַלד, נור מיט שמחה און צופריעדענהייט. ווען אָבער מען ליידט ווייל מען מוז ליידען, ווייל מען האָט קיין ברירה ניט, אָבער די האַרץ איז ניט דערביי און מען וויל ניט ליידען און איבערטראָגען וועלכע ניט איז שלעכטעס, וואָס גאָט שיקט אָן אויף א מענשען, — פאַר אַזא ליידען און געדולד קריגט מען ניט קיין שכר און עס ווערט ניט גערעכענט אלס אָפּקומעניש פאַר די זינד.

בעטראַכט, ברודער, דעם אונטערשיעד צווישען די צוויי סאָרטען געדולד, פון געדולד מיט׳ן גוטען ווילען און אַזא געדולד וואָס אין דער זעלבער צייט האָט מען פערדרוס אויף דעם וואָס מען מוז ליידען. וואָרום עס זיינען דאָ דריי־ערליי סאָרטען ליידען. א מענש קען ליידען פון דיענען גאָט. עס קומט איהם אָן שווער מיט מאַטערנים נאָכצוקומען גאָט׳ס געבאָטען. ער קען ליידען דערפון וואָס ער איז הינטערשטעליג אין גאָטעס דיענסט און פאָלגט ניט אויס וואָס די תורה הייסט, און ער קען ליידען פון וועלטליכע בעגעגעניסען. דער לעצטער מין ליידען אָדער צער קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ליידען אָדער צער וואָס א מענש האָט ווען עס פעהלען איהם נויטווענדיגקייטען, אָדער ווייל ער האָט ניט א זאַך וואָס איז איהם בעליעבט, וואָס ער איז גערן צו האָבען, כאָטש עס איז ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אָהן דעם. און וואָס פאַר א יסורים אָדער עגמת נפש א מענש זאָל ניט האָבען פון די לעצטע צוויי; אויב ער האָט צער דערפון וואָס ער האָט ניט דאָס וואָס ער מוז נויטיג האָבען, אָדער צוליעב דעם וואָס ער קען ניט ערגרייכען מעהר ווי די נויטווענדיגקייט פאָדערט, קען זיין

אז גאָט שיקט איהם צו דעם צער אלס שטראָף פאר זיינע זינד און דאָס ווערט גערעכענט אלס אָפּקומעניש, אָדער דאָס קען זיין אן אָנפאנג פון א נסיון, וואָס דער בעשעפער וויל איהם אויספּרואווען אויב ער וועט דעם צער, די יסורים אָננעהמען פאר גוט.

און ווי עס זאָל ניט זיין, דארפסטו שטענדיג אלעם וואָס עס קומט אויף דיר פון גאָט מקבל באהבה זיין. דו דארפסט אלעם אָננעהמען פאר ליעב, אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום", זאָגט אין תהלים: "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו" — אלע וועגען פון גאָט איז חסד און אמת ביי די פרומע ליט וואָס היטען זיין בונד און זיין תורה. און ער דריקט זיך אויס מיט די ווערטער "חסד ואמת", ווייל, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, האָט דער מענש יסורים ענטוועדער כדי ער זאָל אָפּקומען פאר זיינע זינד, וואָס דאָס איז אמת, דאָס קומט איהם מיט רעכט, אָדער ער איז ניט זינדיג, נור גאָט שטעלט איהם צו פּראָבע און אויב ער קען ביישטעהן דעם נסיון, קריגט ער דערפאר א בע־זונדערען שכר, וואָס דאָס איז שוין חסד, א גענאד פון בעשעפער צו בע־וויזען דעם מענשען מיט מעהר וויפיעל ער האָט פערדיענט. אויב דו וועסט די דאָזיגע זאכען גוט בעטראכטען, וועלען אלע דיינע ליידען דיר ברייגען גוטעס און די בעלוינונג פאר דעם איז געזיכערט.

דעריבער, ברודער, פערנאכלעסיג ניט צו דענקען דעריבער שטענדיג, און דאַן וועט דיר לייכט זיין איבערצוטראָגען אלעם וואָס אויף דיר וועט קומען. ווען דו וועסט אין זינען האָבען אז דאָס איז געמיינט פון דיין טובה וועגען, כדי צו פערגעבען דיינע זינד אָדער כדי צו געבען דיר מעהר שכר פאר ביי־שטעהן א נסיון, וועסטו זיך שטענדיג טרייסטען און עס וועט דיר ניט שווער זיין ארונטערצושלינגען די ביטערע טראָפּענס פון יסורים און עגמת נפש, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'" — שטארקט און פעסטיגט אייערע הערצער אלע די וואָס האָפען צו גאָט.

דער אכט און צוואנציגסטער חשבון הנפש איז פאָלגענדער:

ווען א מענש האָט פולען בטחון אין גאָט און איז צו איהם איבערגעגעבען מיט לייב און זעעלע, מיט זיין פערמעגען, מיט זיינע קינדער און מיט אלעם; ווען דעם דאָזיגען מענשען ענדערט זיך די צייט און עס הויבט איהם אָן געהן ניט ווי ער וויל, זאָל ער קיינע תרעומות האָבען אויף'ן בעשעפער און זיין גזירה. ער דארף אין אזא פאל האָבען אזא רעכענונג:

ווען איינער שענקט דעם אנדערען אוועק א הויז אָדער א פעלד און דער וואָס קריגט די מתנה בויט איבער די הויז אויף אן אנדער אופן, אויף אן אנדער פאָרמע, אָדער ער מאכט שנויים אין פעלד, דארף דער מתנה געבער בעדויערען דעם פאל? דארף דאָס איהם קימערען וואָס יענער האָט מיט דער מתנה געטהאָן? געווים ניט. וויבאלד ער האָט די הויז אָדער די פעלד יענעם אוועקגעגעבען, קען יענער דערמיט טהאָן וואָס ער וויל. און אזוי, ברודער, וויבאלד דו ביזט מיט אלעם איבערגעגעבען צו גאָט; וויבאלד דו אליין, דיין פערמעגען און אלעס וואָס דו בעזיצסט האָסטו בעשטימט אלס גאָט'ס אייגענ־טהום, דארף דאָך דיר ניט פערדריסען וואָס ער טהוט דערמיט. אז דו פערלאָזט זיך אויף איהם, דארפסטו זיך פערלאָזען אין אלע פרטים און אָננעהמען פאר גוט אפילו אזעלכעס וואָס אין דיינע אויגען זעהט אויס ניט גוט.

דו דארפסט זיך ניט קימערען וועגען דעם וואָס עס געהט דיר ניט לויט

דיין וואונש. דו האסט איין מאל אלעס איבערגעבן דעם בעשעפער, איז אלעס זיינס און ער האט א רעכט צו טהאן מיט דעם וואס ער וויל. דו דארפסט אויך ניט פערגעסען, אז דו ביזט איינער פון גאט'ס בעשעפעניסען און ער שפייזט דיך און פיהרט דיך צו גוטען, אויב דו זעהסט עס אדער דו זעהסט עס ניט. אמאל קען דיר אויסווייזען אז ער טהוט דיר שלעכטעס, אבער פאקטיש איז עס ניט אזוי, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "ולא ידעו כי רפאתים" — זיי ווייסען ניט אז איך הייל זיי, אז איך טהו אלעס פון זייער טובה וועגען.

דער ניין און צוואנציגסטער חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך איבערלייגען און בעטראכטען ווי זיין נשמה איז חשוב'ער פאר'ן גוף און ווי מענשען זיינען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, נור עס זיינען דא העכערע מענשען און נידעריגערע מענשען. עס קען זיין אז איין מענש זאל אין מעלות איבערוועגען טויזענד אנדערע. און דאס, דארף מען וויסען, איז ניט אין גוף בעשטעהט די חשיבות פון איין מענשען איבער אנדערע, נור אין דער נשמה. די גופים, די קערפערס זיינען כמעט אלע גלייך און דער אונטער־שייד איז אין די נשמות, אין די גייסטיגע איינגענשאפטען און פעהיגקייטען, וואס איינער בעזיצט און אנדערע ניט, אזוי ווי דאס פאלק האט געזאגט אויף דוד המלך: כי עתה כמונו עשרת אלפים" — דו איינער ביזט איצט אזוי ווי אונזערע צעהן טויזענד.

אפילו ביי שעהנע פרויען איז אויך ניט דער עיקר זייער שעהנקייט. ווען דער שעהנער פרוי פעהלען גייסטיגע מעלות, איז די שעהנקייט איהרע ניט קיין אנגענעהמע און זי איז מעהר העסליך ווי שעהן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם" — אזוי ווי א גאלדענער נאזבאנד אויף'ן נאז פון א חזיר אזוי איז א שעהנע פרוי וואס האט קיין שכל. און אן אנדער פלאץ זאגט דארט שלמה המלך: "שקר החן והבל היופי" — קערפערליכען חן איז פאלש און שעהנהייט איז נארנים.

און לויט ווי דו אנערקענסט די חשיבות פון דיין נשמה איבער דיין גוף; לויט ווי דו פערשטעהסט אויף ווי ווייט דיין נשמה שטעהט העכער פון דיין קערפער, אזוי דארפסטו איהר אפהיטען און טהאן דאס וואס פאר איהר איז בעסער און בעשירמען איהר פון בייזען מצד איהר ווירטה, גאט, וואס קוקט אויף איהר ריינקייט און שווארצקייט, וואס עס פאסט פאר איהר און וואס עס פאסט ניט, אויב זי פאלגט דעם שכל אדער די קערפערליכע תאות.

דעריבער גיב שטענדיג אכטונג אויף דיין נשמה מעהר ווי אויף דיין גוף. און וויס, אז דיין קערפער קען לייכטער און שנעלער געהיילט ווערען פון דיא שווערסטע קראנקהייטען איידער דיין נשמה קען געהיילט ווערען פון דער מחלה וואס קומט פון יצר הרע, ווען ער איז איהר גובר, ווען ער בעזיעגט איהר. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה" — דעם מענשען'ס גייסט, דער שכל זיינער קען איבערטראגען זיין קערפערליכע קראנקהייט; אבער ווען דער גייסט אליין איז צובראכען, ווען דער גייסט איז קראנק ווייל ער לאזט זיך פערפיהרען פון יצר הרע, ווער קען עס פערטראגען? און אין אן אנדער פסוק זאגט ער דארט: "מכל משמר נצור לבך" — דיין הארץ, דיין נשמה זאלסטו היטען מעהר פון אלעם.

איצט האלטען מיר ביים לעצטען, ביים דרייסיגסטען חשבון הנפש וואס א

מענש דארף מיט זיך האָבען, און דאָס איז: וועגען די בעדינגונגען פון א גר, פון איינעם וואָס וואוינט אין א פרעמדער לאנד.

דער מענש דארף די זאך בעטראכטען און וויסען אז ער איז דאָ אויף דער וועלט אזוי ווי איינער וואָס איז געקומען אין א פרעמד לאנד, וואו ער קען קיינעם ניט און קיינער קען איהם ניט, נור דער שר אָדער מלך פון דער מדינה האָט אויף איהם רחמנות געהאט און איהם געלערענט ווי אזוי ער זאָל זיך אויפפיהרען, כדי ער זאָל קענען עקזיסטירען. און דער שר האָט איהם געשפייזט און איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל איהם פאָלגען און נאָכקומען זיינע געבאָטען, פאר וועלכעס ער האָט איהם מבטיח געווען גוטעס, און געוואָרענט אז ער וועט איהם בעשטראָפען אויב ער וועט איהם ניט פאָלגען לויט די צייט און דעם אָרט, ווען און וואו ער וועט געגען דער שר זינדיגען. און דער שר האָט דעם פרעמדען צו־וויסען געגעבען אז ער וועט ווען עס איז מוזען ארויסציהען פון זיין מדינה, אָבער ער האָט איהם ניט געזאָגט ווען. ער האָט איהם ניט בעשטימט קיין צייט, נור געהייסען אז ער זאָל שטענדיג זיין גרייט דערצו. איז וואָס פאר א בעדינ־גונגען דארף אזא פרעמדער נאָכקומען?

ער דארף זיין א נכנע, געפאלען ביי זיך און דערוויטערען זיך פון גאוה און שטאָלץ, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט ביי לוט: "האחד בא לגור וישפוט שפוט" — איינער איז אהער געקומען וואוינען, איז דאָ א גר און ער אורטיילט, זאָגט דעות. די אנשי סדום, הייסט עס, האָבען לוט'ן פארגעוואָרפען וואָס ער איז א פרעמדער און איז גרויס ביי זיך. און ווייעדער דארף דער דאָזיגער גר זיין גרייט צו דער נסיעה, טאָמער הייסט מען איהם ארויסציהען פון דער מדינה, און ער דארף ניט רוהען און שטענדיג האָבען דאָס אין זינען. ער דארף אויך נאָכפאָרשען און וויסען די געזעצע פון לאנד און נאָכקומען זיינע פליכטען צום שר אָדער קעניג, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "גר אנכי בארץ" — איך בין א גר אויף דער וועלט, דעריבער וויל איך אָפּהיטען גאָט'ס געבאָטען. דער גר איז אויך מחויב ליעב צו האָבען אנדערע גרים אין לאנד, כדי זיי זאָלען איהם העלפען און שטיצען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: ואהבתם את הגר" — איהר זאָלט ליעב האָבען דעם גר. און ווייעדער דארף ער אָנווענדען אלע זיינע מעגליכקייטען צו געווינען די לאַסקע פון דעם פערוואַלטער פון דער מדינה, מחמת זייענדיג א פרעמדער וועט מען זיך פאר איהם ניט אָננעהמען ווען ער וועט זיך מיט וואָס ניט איז פערזינדיגען. אין מלכים ב' ווערט דער־צעהלט, אז דער נביא האָט געפרעגט דער שונמית: "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא" — אפשר האָסטו עפּעס צו רעדען אָדער צו בעטען ביים קעניג אָדער הויפּטמאַן? און זי האָט איהם געענטפערט: "בתוך עמי אנכי יושבת" — איך וואוין צווישען מיין פאָלק, צווישען אייגענע מענשען און ווען איך האָב עפּעס א בקשה בעטען זיי דאָס פאר מיר. א גר אָבער האָט ניט ווער עס זאָל פאר איהם בעטען, דעריבער דארף ער זיין שטאַרק געהיט ניט ארויפצוציהען אויף זיך דעם צאָרן פון הערשער.

אויך דארף דער גר אין א פרעמד לאנד זיך בענוגענען מיט פיעל ער קען קריגען פאר זיין חיונה. ער דארף ניט פערלאַנגען גוט עסען, א שעהנע דירה און דאָס גלייכען. ער דארף ניט האָווען צו פיעל און אָנשטרענגען זיך צו בע־קומען רייכטהום, נור צופריעדען זיין מיט פיעל ער האָט. ער דארף אויך צו־גרייטען שפּייז און אלעס נויטיגע אויף'ן וועג, און די ביסעל גוטעס וואָס ער

גענוסט דאַרף ביי איהם זיין גערעכענט פאַר א סך, און דאנקען און לויבען דעם יעניגען וואָס פערשאַפט איהם די ביסעל גוטעס. און קומט אויף איהם שלעכטעס, דאַרף ער עס געדולדיג איבערטראָגען אויס אונטערטעניגקייט און ערנידערונג און מחמת זייענדיג אַ גר איז ער ניט אימשטאנד אויסצומיידען די שלעכטעס.

אַט די אַלע תנאים נעהם, ברודער, אויף זיך דאָ אויף דער וועלט, וואו דו ביזט אַן אמת'ער גר. און דיין פרעמדקייט דאָ אויף דער וועלט קען איבער־צייגט ווערען פון אָנפאנג פון דיין בעשאפונג. ווארום ווען דו ביזט נאָך געווען אין בויך פון דיין מוטער, האָסטו ניט געהאט קיינעם וואָס זאָל פאַר דיר עפּעס טהאָן אָדער קענען טהאָן. ווען די גאנצע מענשהייט זאָל געווען ווען וועלען ברייננגען דיך אויף דער וועלט מיט א רגע פריהער אָדער מיט א רגע שפּעטער; ווען די גאנצע וועלט זאָל געווען וועלען פערנאנדערשיידען דיינע גליעדער וואָס דאַרפען זיין צוזאַמען אָדער צוזאַמענבינדען די וואָס דאַרפען זיין בעזונדער, אָדער מאַכען וועלכען גליעד אונטער אין אנדער פאָרמע, מאַכען די בעוועגענדע גליעדער רוהען אָדער די רוהיגע ברייננגען אין בעוועגונג, לייכטער מאַכען דיר דאָס קומען אויף דער וועלט אָדער שווערער מאַכען, וואָלטען זיי דאָס ניט געקענט. אָדער נאכהער ווען דו ביזט שוין געקומען אויף דער וועלט, וואָלט קיין מענש דיך ניט געקענט ערנעהרען אָהן די הילף פון גאָט. קיינער וואָלט דיין קערפּער ניט געקענט אנ־דערש מאַכען, עפּעס צוגעבען אָדער ארונטערנעהמען פון איהם. און ווען דו זאָלסט זיך פאָרשטעלען אַז דו ביזט דער איינציגער בעזיצער אויף דער וועלט און מעהר איז קיינער ניטאָ, דענקסטו אַז אין אזא פאַל וואָלסטו געהאט מעהר צו עסען ווי דו דאַרפסט ביז דיין סוף, ביז דו וועסט שטאַרבען? ניין, דו וואָלסט אפילו אַ קערענדעל ניט געהאט מעהר ווי דאָס וואָס עס געהער צו דיר. פערקעהרט וויעדער: ווען די וועלט זאָל האָבען נאָך אמאָל אזוי פיעל מענשען ווי זי האָט, וואָלט דיר גאָרניט געפעהלט פון דעם וואָס דו מוזט האָבען. אזוי אויך קען דיר קיין בעשעפנים ניט העלפען אָדער שאַדען טהאָן, דערלענגערען דיינע יאָהרען אָדער פערקירצען, און אזוי אַלעס קען קיין מענש ניט טהאָן פאַר דיר, ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס.

פאָלגליך, איז ניטאָ קיין פערבינדונג צווישען דיר און אַלע מענשען פון דער וועלט. דו ביזט צו זיי ניט קיין קרוב און זיי זיינען צו דיר קיינע קרובים. דו ביזט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי גר. ווען די וועלט וואָלט פערמאָגט מעהר מענשען, וואָלטען זיי דיר גאָרניט געהאָלפען און ווען עס זאָלען זיין וועניגער, וואָלט עס דיר גאָרניט שאַדען. יעדער מענש איז אויף דער וועלט אזוי ווי אַן איינזאַמער, אַן עלענדער, וואָס האָט קיינעם נור זיין האַרר און קיינער האָט אויף איהם רחמנות נור זיין בעשעפער.

דעריבער, ברודער, לייג זיך אָפּ אויף איין זאַך צו דיענען איהם. אזוי ווי ער איז דער איינציגער וואָס האָט דיך באַשאַפען און דיין חיונה, לעבען און טויט איז ביי איהם אין די הענד, אזוי דאַרפסטו אויך זיין נור צו איהם, און האַלט שטענדיג זיין תורה, זיינע פערזאָגען אנטקעגען דיינע אויגען, און ער־וואַרט בעלוינונג פאַר טהאָן גוטעס און האָב מורא פאַר שטראָף פאַר טהאָן שלעכטעס. נעהם אויף זיך די בעדינגונגען פון גר, אויף וועלכעס איך האָב דיר אויפמערקזאַם געמאַכט און פיהר זיך שטענדיג אזוי כל זמן דו לעבסט אויף דער וועלט, כדי דו זאָלסט נאכהער זוכה זיין צו די תענוגים פון עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "כן דעה חכמה לנפשך" — דו זאָלסט

געבען דיין דעה אויף חכמה, דו זאלסט זיך אפליינען אויף חכמת התורה פאר דיין נפש, פאר דיין נשמה, כדי איהר זאל זיין גוט אויף יענער וועלט.

אט דאס זיינען די דרייסיגערליי רעכענונגען וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין פון גאטס וועגען. און אז דו וועסט זיי גוט בעטראכטען און אור־טיילען זייער ריכטיגקייט, וועט דיר ליכטיג ווערען אין די אויגען און זייער העלע שיין וועט דיך ארומרינגלען. דעריבער האב זיי שטענדיג אין זינען, אימער, דיין גאנצען לעבען. און בענוגען זיך ניט מיט דעם וואס איך האב דיר אלעס געזאגט בקיצור, און ווען מען זאל יעדען פונקט גוט ערקלעהרען, קען מען דערפון לערנען דאפעלט. איך האב בלויז אויפמערקזאם געמאכט, בלויז דערמאהנט אין קור־צען פאר די וואס פערלאנגען צו וויסען דאס און די איבעריגע זאלען זיי אליין דענקען און טראכטען. ווארום ווען איך זאל דעם ענין פון די דרייסיג חשבונו־ הנפש ברייטער ארומריידען, וואלט דיעזער ספר מיינער געווען צו גרויס, און דאס איז ניט מיין כונה. איך בעצוועק נור מיט דיעזען ספר צו לערנען מענשען, און לערנען איז בעסער בקיצור, ניט אנציהען צופיעל.

און אז דו וועסט צולייגען דיין מח צו אלעס וואס איך האב דיר געזאגט און פערטיעפען זיך אין דעם, וועסטו דערגעהן א סך מעהר פערבארגענע סודות און גייסטיגע לעהרען וואס זיינען אין ספר ניט געשריבען.

און דו זאלסט ניט דענקען אז ווען דו וועסט אויבערפלעכליך לערנען די דרייסיג חשבונות און דו וועסט זיך אפשטעלען אויף די געשריבענע ווערטער וועסטו שוין אלעס וויסען, ניין, פון די ווערטער וועסטו ניט פיעל דערגעהן, סיידען דו וועסט זיך אין זיי ארייננטראכטען און פלייסיג לערנען א לאנגע צייט און א סך מאל. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועסטו פערבעסערען דיינע איינענע מעשים און אויך קענען פיהרען אנדערע אויף'ן גוטען וועג, פאר וועלכעס דו וועסט האבען פיעל שכר, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דניאל: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — די קלוגע וועלען שיינען ווי די לויטערקייט, ווי דער גלאנץ פון הימעל. און אין משלי ווערט געזאגט: "ולמוכיחים ינעם" — די וואס שטראפען אנדערע, די וואס לערנען אנדערע צו געהן בדרך הישר וועט זיין זיס און גוט אויף יענער וועלט.

פרק י'

און די נוצען וואס דער אויבען דערמאהנטער חשבון ברייננט דעם מענשען איז: דאס געווינען וואס דער נפש, די נשמה געווינט דערביי. דורך דעם חשבון הנפש, דורך די דרייסיגערליי זעלע־רעכענונגען, ווען מען פערשטעהט זיי גוט און מען בעטראכט זיי פינקטליך, אויבערפלעכליך און אויך טיעפער ווי זיי זיינען אויבען אויף, איז מען איבערציינגט ווי וויכטיג זיי זיינען און ווי מען דארף זיי אויפנעהמען און אפהיטען לויט די נשמה, דער שכל קען בעגרייפען. דא־מאלס, ברודער, ווען דו וועסט זיך אין די דאזיגע חשבונות ארייננטראכטען, וועט דיין נשמה געווינען א גוטע געווינס. דו וועסט דערפון לערנען אלע גוטע מדות און דו וועסט דורכדעם דערגרייכען דאס בעסטע וואס דו קענסט דערגרייכען.

דורך די דאזיגע חשבונות וועט דיין נשמה געלייטערט ווערען פון די נא־רישקייט און דאס וועט אוועקנעהמען די ספקות וואס געפינען זיך אין דיין הארץ.

און דאָס ווייסטו דאָך, אַז וואָס ריכטיגער און קלערער מען דערגעהט אַ זאַך ; וואָס מעהר מען גיט זיך די מיה איינצואָרדענען אַ זאַך, אַלץ בעסערע און גרעסערע נוצען ציהט מען פון דעם. אַזוי איז אין דער מעדיצינישער ווי־סענשאַפט, די ווירקונג פון רפואות איז לויט די מינים וואָס זיי ענטהאַלטען און לויט ווי זיי זיינען צוזאַמענגעשטעלט. וואָס מעהר דער דאָקטאָר, וואָס גיט דעם רעצעפּט, איז אַריינגעטהאָן אין דער זאַך, וואָס מעהר ער גיט זיך די מיה צו בעטראַכטען דעם כח, די ווירקונג פון יעדען מין, אַלץ בעסער קומט די רפואה אַרויס און אַלץ בעסער ווירקט זי אויף'ן חולה. אַזוי איז אויך מיט אַנדערע חכמות און וויסענשאַפטען. וואָס מעהר מען לייגט צו זיי צו דעם קאָפּ, אַלץ מעהר דערגעהט מען אין זיי. מען מוז פריהער לערנען זייטיגע זאַכען אום גרינדליך צו פערשטעהן אַ געוויסע חכמה אָדער וויסענשאַפט. מען קען ניט צוטרעטען צו אַסטראָנאָמיע איידער מען קען גוט רעכענען און מען קען ניט זיין קיין גוטער רעכענער איידער מען ווייס געוויסע כללים וואָס האָבען אַ שייכות צו דער חכמת החשבון.

אַזוי איז, ברודער, דאָס אויך. עס איז פאַר דיר אוממעגליך צו מאַכען ריין נשמה דאָס וואָס זי דאַרף זיין, סיידען דו נעהמסט אויף זיך נאָכצוקומען ראָס אויף וועלכעס איך האָב דיר אויפמערקזאַם געמאַכט דאָ אין דיעזען שער און אין די אַנדערע שערים פון דיעזען ספר און אַלעס שטענדיג אויספאָלגען. ווען דו וועסט עס טהאָן מיט טרייהייט און איבערגעבענהייט ; אַז דו וועסט ניט שפּאָרען קיין מיה צו פערשטעהן אַלעס וואָס מעהר און בעסער, וועט דיין שכל ווערען אַלץ שאַרפער און קלערער און דו וועסט זעהן און וויסען דעם וועג צו אַלע הויכע מעלות וואָס אַ מענש קען דערגרייכען, פאַר'ן יצר הרע וועט דאַן זיין פערשטעלט דער וועג צוצוקומען צו דיר און אָנריידען דיר צו שלעכטעס. דו וועסט קומען צו דער מדרגה פון גאָט'ס געליעבטע און וועסט ערווערבען אַ גייסטיגע קראַפט וואָס דו האָסט פריהער ניט געהאַט. אַזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת : "חכמת אדם תאיר פניו" — די חכמה פון מענשען דערלייכט זיין פנים, מאַכט איהם ליכטיג און ער זעהט און בעגרייפט אַזעלכעס וואָס ניט אַלע זעהען און בעגרייפען.

דאַמאָלס, אַז דו וועסט אַלעס לערנען און שטודירען ווי געהעריג איז, וועסטו דערגעהן הויכע ענינים און דורך דיין לויטערע נשמה, ריינע האַרץ און שטאַרקע אמונה וועסטו זעהן די טיפע סודות, וואָס וועלען דיר פערשאַפען שטענדיגע פרייד דאָ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך מיט דעם ניט שיידען.

איך וועל דיר געבען אַ משל, דורך וועלכען דו וועסט אַביסעל מעהר פער־שטעהן דאָס וואָס איך האָב דיר פריהער געזאָגט.

ווען דו געפינסט זיך, צום ביישפּיעל, אויף אַ געוויסען פּלאַץ, וואו אויבען איז דאָ אַ וואונדער שעהנע בילד, אָבער דו קענסט זי ניט זעהן, מחמת זי קומט אויס פערשטעלט פון דיינע אויגען. גיט מען דיר אַן עצה דו זאָלסט נעהמען אַ שטאָלענע בלעך און זי שלייפען און אויסרייניגען פון פלעקען, דאַן שמירען פאַר אַ צייט מיט אַזעלכע זאַלבען ביז זי וועט בעקומען אַ העלען בליאַסק און פערוואַנדעלט ווערען אין אַ שפּיגעל. נאָכהער האַלטען די בלעך אַנטקעגען פנים און די פּראַכטפולע בילד וועט זיך אין איהר אָפּשפּיגלען און דו וועסט זי זעהן און גרויס פערגעניגען האָבען. אַזוי איז אויך דער הימעלישער וואונדערבאַ־

רער פאַרטרעט, דאָס הייסט: די געטליכע חכמה, וועלכע דו קענסט ניט זעהן מיט דיינע אויגען: דו קענסט ניט בעגרייפען די אויבערשטע וועלט ווי זי איז, אָבער דו קענסט זי זעהן און בעגרייפען דורך א שטאָלענע בלעך, דאָס איז דיין נשמה, וועלכע דו מוזט אָבער פריהער שלייפען, געוואוינען איהר אין גוטע מדות און קלוגע לעהרען פון דער תורה, און שמירען איהר מיט זאלבען, דאָס מיינט: די דרייסיג חשבוני הנפש וואָס איך האָב דיר געלערענט. און אז דו וועסט זיי, די חשבונות, אין זינען האָבען, וועט דיין נשמה ווערען העל און לויטער, דיין שכל וועט קלאָהר און ליכטיג ווערען און עס וועט זיך אין דיר אָפשפּיגלען אלע זאכען וואָס זיינען פון דיר פערבאָרגען. דער פאָרהאנג וואָס שיידט דיך אָפּ פון דער הימעלשער חכמה וועט פערשוואונדען ווערען און דו וועסט אלעס זעהן מיט אָפענע אויגען. און דער בורא, ברוך הוא, וועט דיך לערנען ערהאבענע חכמות און וועט דיר שענקען געטליכע קראַפט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה" — עס וועט אויף איהם רוהען גאָט'ס גייסט, דער גייסט פון חכמה און פארשטענדיגקייט. און אין משלי ווערט געזאָגט: "אם תבקשנה ככסף וכטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'" — אויב דו וועסט גאָט'ס חכמה זוכען אזוי ווי מען זוכט זילבער אָדער בעהאלטענע אוצרות; אויב, הייסט עס, דו וועסט זיך אָפּגעבען דערמיט, דאמאָלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מורא צו האָבען פאר גאָט און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק יא

וועגען דער פראגע: אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו האָבען מיט זיך א חשבון הנפש, אָדער בלויז צו געוויסע צייטען, וועל איך זאָגען, אז דאָס איז א שטענדיגע פליכט. יעדער איינער, לויט זיין שכל קען בעגרייפען און לויט ער האָט ביכולת צו פערשטעהן, איז מחויב צו דענקען וועגען דעם יעדען אויגענבליק. און אויב ער איז אימשטאנד דארף ער דאָס טהאָן מיט זיין גאנצען לעבענס אטהעם, כדי די מורא און שאנדע פאר גאָט וואָס קוקט אויף איהם זאָל פון איהם קיינמאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען. דער מענש דארף זיך לערנען פון דעם וואָס גאָט האָט אָנגעזאָגט ווי אזוי א קעניג דארף זיך פיהרען, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וקרא בו כל ימי חייו" — דער קעניג זאָל זיך שרייבען די משנה תורה, דעם ספר דברים, און אין דעם לייענען כל זמן ער וועט לעבען. אין יהושע ווערט געזאָגט: "לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך" — די תורה זאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען פון דיין מויל. דו זאָלסט זי, הייסט עס, שטענדיג לערנען, קיינמאָל ניט אויפהערען, און נאָך עהנליכע פסוקים דריקען אוים דאָס זעלבע. און אזוי ווי די דרייסיג חשבונות וואָס מענשען דארפען האָבען מיט זיך אליין זיינען כולל אלע פּרטים וואָס האָבען צו טהאָן מיט אין זינען צו האָבען גאָט, דארף מען שטענדיג האָבען די דאָזיגע רעכענונגען.

דעריבער, ברודער, דארפסטו זיך איינגעוואוינען צו מאכען די דאָזיגע חשבונות אין יעדע שעה און אין יעדע רגע פון גאָטסוועגען, און יעדע גוטע זאך וואָס דו טהוסט פון גאָטסוועגען זאָל אין דיינע אויגען ניט זיין קליין, אפילו א וואָרט, אפילו א בליק זאָל ביי דיר ניט גערעכענט זיין פאר א קליינינגקייט.

ווארום דאָס וואָס ביי דיר איז ווייניג, איז ביי איהם א סך. דאָס זעלבע איז אויך מיט עבירות, אז עבירה וואָס אין דיינע אויגען זעהט זיא אוים קליין, איז ביי גאָט גרויס.

דער בעסטער און נעהענטעסטער משל וואָס מען קען צו דעם געבען איז פון דער זון. ווען די זון רוקט זיך אוועק אויף דער ערד איין אייל; ווען א בעליכטענער פלאץ ווערט פערשאָטענט אויף אן אייל, איז די זון דערוויטערט געוואָרען אויף מיילען. דאָס זעלבע זעהט מען אויף א זון־זייגער. אין דער צייט וואָס דער שאָטען וואָס ציינט די שטונדען, געהט אריבער א קליין שטיקעלע פון איין נומער צום צווייטען, געהט די זון אָפּ א גאנץ גרויסע שטרעקע. הייסט עס אלזא, אז די קליינינקייט דאָ אויף דער וועלט איז דאָרט אין דער הויך גרויס.

און דו זאָלסט דיינע מעשים טובים ניט האלטען פאר צו גרויס, פאר צו־פיעל. דו זאָלסט קיינמאָל ניט דענקען, אז דו טהוסט גענוג און מעהר ביזטו ניט מחויב צו טהאָן. דו זאָלסט דאָס ניט האָבען אין זינען אפילו ווען דו טהוסט אלעס בלויז פון גאָטס וועגען. ווארום ווען דו זאָלסט זיך ריכטיג אויסרעכענען זיינען א־ביסעלע טובות נוואָס דו אליין געניסט פון גאָט מעהר ווי די מעשים טובים פון אלע בעזיצער פון דער וועלט.

דעריבער זאָלסטו ניט פערנאכלעסיגען צו מאכען דיינע רעכענונגען צווישען דיר און דיין בעשעפער, וועלכער טהוט מיט דיר גוטעס און חסדים. דו זאָלסט זיך מיט איהם רעכענען יעדען טאָג. און אויב דו ביזט א טרוד, א פערנומענער מענש און דו קענסט ניט האָבען קיין חשבון הנפש בייטאָג, זאָלסטו דאָס טהאָן ביי נאכט, און אויב עס איז אוועק א טאָג און דו האסט ניט געהאט קיין חשבון הנפש, יאָג דאָס אָן אויף׳ן צווייטען טאָג, אזוי ווי אונזערע רז״ל האָבען געזאָגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין טאָג פאר דיין טויט, און אזוי ווי א מענש ווייס דאָך ניט ווען ער וועט שטארבען, דארף ער שטענדיג תשובה טהאָן. און שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" — דיינע קליידער זאָלען שטענדיג זיין ווייס, דו זאָלסט, הייסט עס, שטענדיג זיין ריין פון זינד.

פרק יב

און וועגען דער פראגע: וואָס דארף קומען נאָכדעם ווי דער מענש האָט מיט זיך דעם געהעריגען חשבון הנפש? וואָס האָט ער צו טהאָן נאָכדעם ווי ער האָט ריכטיג דורכגעמאכט די אלע רעכענונגען צווישען איהם און גאָט? אויף דיזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז דאָס ווענדט זיך ווי ווייט זיין נשמה איז דורך דעם ריין געוואָרען און ווי ווייט זי האָט דערגרייכט די אמת׳ע געטליכע ליכט. אויב דורך די חשבונות ווערט דעם מענשען׳ס שכל גוט פערשארפט און פאלירט און ער פערשטעהט די ריכטיגע כונה דערפון און וואָס גאָט פערלאנגט פון איהם, געווינט ער לאסקע פון בורא יתברך און ער העלפט איהם טהאָן זיינע מצוות און דעקט פאר איהם אויף די ליכט פון חכמה אלץ דייטליכער און קלע־רער, אזוי ווי איוב זאָגט: "צדק לבשתי וילבישני" — איך האָב זיך אליין אָנ־געקליידט גערעכטיגקייט און גאָט האָט מיך אָנגעקליידט מיט דאָס זעלבע. איך האָב, הייסט עס, געטהאָן גוטעס און גאָט האָט מיך געהאָלפען צו טהאָן נאָך מעהר גוטעס. איך האָב זיך געסטארעט צו פערשטעהן די גאָטהייט און ער

האָט מיר געהאָלפען צו פערשטעהן און וויסען נאָך מעהר. דאמאָלס, אויב דער מענש דערגרייכט אזא מדרגה, ענטזאגט ער זיך אין גאנצען פון וועלטליכע זאָרגען און פערלאנגען און איז צופריעדען און פרעהט זיך מיט גאָטעס דיענסט.

דער מענש וואָס זיין נשמה און געוויסען זיינען ריין; דער וואָס זיין נשמה איז בעליוכטען מיט דער אמת'ער העלישער ליכט, קימערט זיך ניט וועגען דער וועלט און איהרע תענוגים און איז פול מיט שמחה פון דעם וואָס דער בעשעפער העלפט איהם צו דערגעהן הימעלשע חכמות און ער שעצט זיך גליקליך מיט זיין וויסען און פערשטעהן דעם אמת'ען תכלית פון דער אונטערשטער וועלט און דער אויבערשטער. עס איז פאר איהם גענוג וואָס ער בעגרייפט די גוטע מחשבות פון גאָט, זיין הנהגה און די גזירות וואָס ער איז גוזר אויף די בעשאפענע. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, זאָגט אין תהלים: "ישמח צדיק בה' וחסה בו" — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאָט און פערלאָזט זיך אויף איהם. און ווי אין ירמיה ווערט געזאָגט: "אל יתהלל חכם בחכמתו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" — דער חכם אין וועלטליכע זאכען דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין חכמה, דער גבור דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין גבורה, נור בעריהמען קען זיך א מענש, ווען ער איז קלוג גענוג און וויים מיך (גאָט). און דאָס איז א הויכע מדרגה. ווארום דער וואָס וויים גאָט, דער וואָס בעגרייפט די גאָטהייט ריכטיג, בעהעפט זיך אין זיין דיענסט, גיט זיך אָפּ אויף איין זאך צו דיענען איהם און מורא האָבען פאר איהם מיט'ן גאנצען הארצען, לויט זיין וויסען און בעגריעף, און איז מקים די חובות הלבבות והאברים, ער דיענט, הייסט עס, גאָט מיט'ן הארצען און מיט די גליעדער, אָהן פיעל טרחה און מאַטערנים, נור מיט חשק און פלייסיגקייט. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמהתי" — איך אייל זיך און פערזאם ניט נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען, ווייל איך האָב דערצו לוסט און עס קומט מיר ניט אָן שווער.

און דער בורא יתברך זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען און מיר זאָלען אויך אזוי זיין און ער זאָל אונז אריינברייינגען אין די כתות, אין די געזעלשאפטען פון גוטע און פרומע לייט, אמן.

סוף פון שער חשבון הנפש.